

ДОБРИВОЈЕ СТОШИЋ

СРПСКИ ЈЕЗИК

ЗА ЧЕТВРТИ РАЗРЕД
ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

2020

Издавач: Министерство просвете и науке
Републике Северне Македоније
ул. Св. Кирил и Методиј бр. 54, Скопје

Рецензенти:

Проф. д-р Чедомир Стојменовиќ
Нада Стојанова
Снежана Васиљевиќ

Лектура:
Добривоје Стошиќ

Штампа: Полиестердеј ДООЕЛ, Скопје

Тираж: 3

Решењем Министра за образовања и науке Републике Македоније
бр.22-4029/1 од 29.06.2010 године одобрава се употреба овог уџбеника

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

373.3.016:811.163.41(075.2)

СТОШИЋ, Добривоје

Српски језик за 4 разред деветогодишњег основног образовања /
Добривоје Стошиќ. - Скопје : Министерство просвете и науке Републике
Северне Македоније, 2020. - 188 стр. : илустр. ; 30 см

ISBN 978-608-226-405-9

COBISS.MK-ID 111832586

СТАСАЈ, БРЖЕ, ДЕТЕ

Ђак сии од данас крећеш
у чаробно земљу знања.

Добродошо у свет књиге,
школа те у крило чека,
да умањиш свету бриге
и порастеш у човека.

ЈЕЗИК

НАРОДНИ И НОРМИРАН (СТАНДАРДНИ КЊИЖЕВНИ) ЈЕЗИК

“Боље је изгубити све бишке и рајове него изгубити језик. После изгубљене бишке и изгубљених рајова осћаје народ. После изгубљеног језика – нема народа”

Стефан Немања

ЗВАЛИ МАГАРЦА НА СВАДБУ

Дријемао магарац над празним јаслама, док неко закуња на врата од обора. Кад ли ко је – долећела ластавица на сву прешу, терече магарцу:

– Бржај да идемо, послали су по те на свадбу.

Упита га син:

– Што ће рећи да тебе зову стара, а мене млада не, кад би ја боље запјевао и поиграо од тебе?

– Ваљда им је нестало дрва али воде – одговори магарац.

Народна приповетка

Мање познате речи

јасли – место где се оставља храна за стоку

обор – тор за стоку

преша – хитња, журба

ПРОЛЕЋНЕ БОЈЕ

Бати је данас донела мама кутију четкама и бојицама.

Сликао бата лиге крај пута: отишла цела бојица жута. Отишла потом бојица бела за снежне капе на грању јела.

А сад одједном велика мена: на ред је дошла боја зелена; светлозелена за влати трава. За ведро небо – бојица плава. Љубичаста и црвена јарка – за љубичице и цвеће парка.

Никола Јеремић

Који је од ова два текста написан на народном, а који на књижевном језику?

На основу чега долазиш до таквог закључка?

Приповетка “Звали магарца на славу” написана је народним језиком. У народном језику има доста речи које не постоје у речнику нормираног (књижевног) језика.

 Уџамџи!

Народни језик је онај којим говоре људи једног подручја које има заједничке географске, историјске и друштвене услове.

Текст “Пролећне боје” написан је чистим нормираним књижевним српским језиком.

 Уџамџи!

Нормиран (стандардан, књижевни) језик је онај којим се пишу дела стручне, научне и уметничке литературе и употребљава се у школама, позоришту, на радију и телевизији.

Књижевни језик је добро једног народа и зато га ваља добро чувати и неговати.

Наука која нас учи да правилно говоримо и пишемо зове се **грамџика**.

ГОВОР

ДОГОВОР

Једног дана Давид и Гордана изиђоше да се играју.

- Хајде узбрдо до великог дрвета, – рече Гордана.
- Не, хајдемо боље низбрдо на језеро, – предложи Давид.
- Нећу! Нећу! – скочи Гордана. – Хајдемо узбрдо!
- Нећу! – скочи Давид.

Тада је тата изишао напоље да се са децом поигра.

- Куда ћемо? – пита он децу.
- Узбрдо до великог дрвета, – одговори Гордана.
- Низбрдо, на језеро, – предложи Давид.

Онда се тата досети:

– Хајдемо прво да се попнемо узбрдо до великог дрвета, а онда да се сјуримо на језеро.

- То је добар предлог, – рече Гордана.
- То је заиста добар предлог, – рече и Давид.

Онда су сви троје пошли узбрдо до великог дрвета. Затим су се сјурили низбрдо, на језеро. И било је свима врло лепо.

Према Перл БАК

Да би се споразумели једни с другима људи се свакодневно служе говором. Говором они исказују своје жеље и потребе.

Говор се јавио од људске потребе да могу преко њега да саопште нешто једни другима и остао је као најсавршеније средство за споразумевање.

Људи, свакако, могу да се споразумевају и другим средствима: изразом лица, покретом руке, главе и осталих делова тела, али најбоље, најлакше и најпотпуније они се споразумевају помоћу говора.

Усмени и писмени говор

*Драга бако,
Писам ти да те
Обавестим да у
Недељу долазим
Код тебе. Зажелео
Сам се да те
видим и пољубим.
Твој унук
Петар*

Говор може бити **усмени** и **писмени**.

Када људи разговарају једни с другима, они се изражавају **усмено**. То је усмени говор. Сваки написан текст који има неку вредност, представља **ПИСМЕНИ ГОВОР**.

Вежба

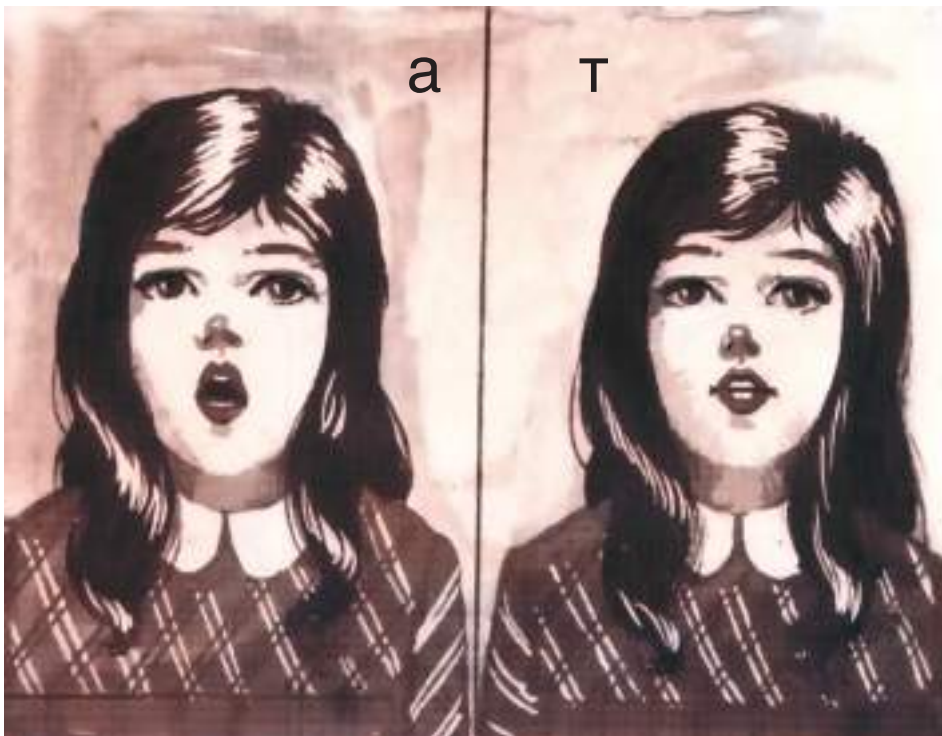
Дискутирајте у разреду о сличностима и разликама усменог и писменог говора.

САМОГЛАСНИЦИ И СУГЛАСНИЦИ

У српском језику има тридесет гласова .
Глас је најмањи и даље недељив део речи.
Гласови се разликују по звучности.

Увери се!

Изговори што гласније и што дужегласове које видиш на овим сликама!
Који од ова два гласа изговараш лакше, дужегласна и гласније?
Свакако, то је глас **а**. При изговору овог гласа ваздушна струја без препреке пролази кроз усну дупљу.

 Упамти!

Гласови при чијем изговору ваздушна струја слободно пролази кроз усну дупљу зову се **самогласници**.

Самогласници у српском језику су следећи гласови: а, е, и, о, у.

Све остале гласове у нашем језику изговарамо и теже и тише од самогласника јер при њиховом изговору ваздушна струја пролазећи кроз усну дупљу наилази на препреке.

Гласови при чијем изговору ваздушна струја пролазећи кроз усну дупљу наилази на препреке зову се **сугласници**.

Најближи сугласник самогласницима је **Р**.

Овај глас у следећа два случаја је самогласник у речи.

1. На почетку речи ако је иза њега сугласник: рђа, рскавац, рвач, Ртањ итд.
2. У средини речи ако је међу два сугласника: срце, пред, врх, брвно, грмети итд.

→ *Провери своја знања*

Колико гласова има у српском језику?

Који сугласови самогласници?

Коју групу чине остали гласови?

У којим случајевима **Р** је самогласник у речи?

○ *Примени своја знања*

Који су гласови самогласници, а који сугласници у речима у причи: “Вук и коза”.

ВУК И КОЗА

Опази вук козу како брсти на неком стрмом пропланку. Пошто јој није могао прићи, стаде је наговарати да сиђе доле да не би пала. Говорио јој је да је код њега лепа ливада и паша обилна. Коза му одговори:

— Не зовеш ти мене на пашу, него што сигладан.

У које две речи ове басне **Р** је самогласник?

ПОДЕЛА РЕЧИ НА СЛОГОВЕ

РИБА И СЛОН

Живела некад једна риба. Риба као риба. Мала риба од два слога: **ри** – **ба**.

Живео некад и један слон. Велик, велик. Велик, а само од једног слога: **слон**.

Мала риба подсмехивала се великом слону:

– Велик, а само од једног слога!

Ал, ето ти роде. Дође и прогута рибу од два слога.

Према **Еми МОШКОВСКОЈ**

Почему се реч **слон** разликује од речи **риба**.

Прву реч (слон) изговарамо једним отвором уста, а при изговору речи риба два пута отварамо уста: **ри** – **ба**.

Део речи који се изговара једним отвором уста зове се слог.

Број слогова у речи зависи од броја самогласка у тој речи.

Увери се!

Једносложне речи

слон, **реп**, **мост**, **дуб**, **зид**, **реч**, **парк** итд.

У речима: слон, реп, мост, дуб, зид, реч има само по један самогласник и зато ове речи имају само по један слог и зову се **једносложне речи**.

Двосложне речи

књига, школа, дете, зима, прича, птица итд.

Речи које у свом саставу имају по два самогласника су **двосложне речи**.

Тросложне речи

улица, ливада, сниматељ, режисер, двориште, задатак, поука, виљушка
итд.

Речи које у свом саставу имају по три самогласника су **тросложне речи**.

Има речи које имају по четири, пет, шест и више слогова.

→ Провери своје знање

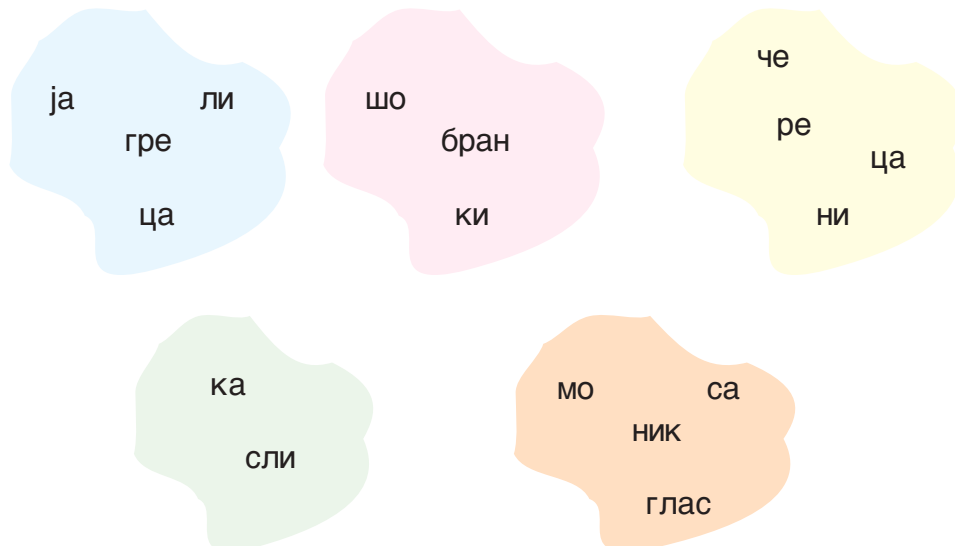
Шта је слог?

Од чега зависи број слогова у речи?

○ Примени своје знање

Растави на слокове следеће речи: врабац, оловка, вук, девојчица, загонетка, песма, авион, огледало, мајмун, банана, договор, глас, домовина, кућа, време, веверица, јабука и маказе.

Од следећих слогова састави речи:

ИМЕНИЦЕ

✓ Се̑и се

Шта означавају именице?

Које су именице заједничке, а које властите?

Конкретне и апстрактне именице

РАДУЈ СЕ, РАДУЈ СЕ, ДЕТЕ

Радуј се, радуј се, **дете**
У **свету** сваког **тренутка**
понекад **радост** заблиста,
сад **полет** у **срцу** младу,
сад **роса** на **длану листа**...

Десанка МАКСИМОВИЋ

Које су речи именице у овим стиховима?

Почему се оне разликују?

Именице: *дете, срце, роса, длан и лист* имају нешто што може да се додирне и види.

Упамти!

Именице којима се именује нешто што може да се додирне и види зову се конкретне именице.

Именице: свет, тренутак, радост и полет именују нешто што не може да се додирне и види.

Упамти!

Именице којима се именује нешто што не може да се додирне и види зову се апстрактне именице.

Значи, од могућности или немогућности да се нешто додирне или види постоје две врсте именица: **конкретне** и **апстрактне**.

→ *Провери своја знања:*

Које се именице зову:

- конкретне,
- апстрактне?

○ *Примени своја знања*

Прочитај пажљиво следећи текст, а посебну пажњу посвети именицама у тексту.

ЗАО ДУХ

Био једном зао дух, худ до зла бога, прави ђаво. Једног дана бејаше особито добре воље јер је начинио необично огледало: све добро и лепо што се у њем огледало, расплињавало се и губило, а све што не ваља и што је ружно, истицало се и још ружније бивало. Најлепши зелени видици у том огледалу постајаху попут обареног зеља, а најбољи људи бејаху ружни или стајаху на глави и показиваху се без трупа.

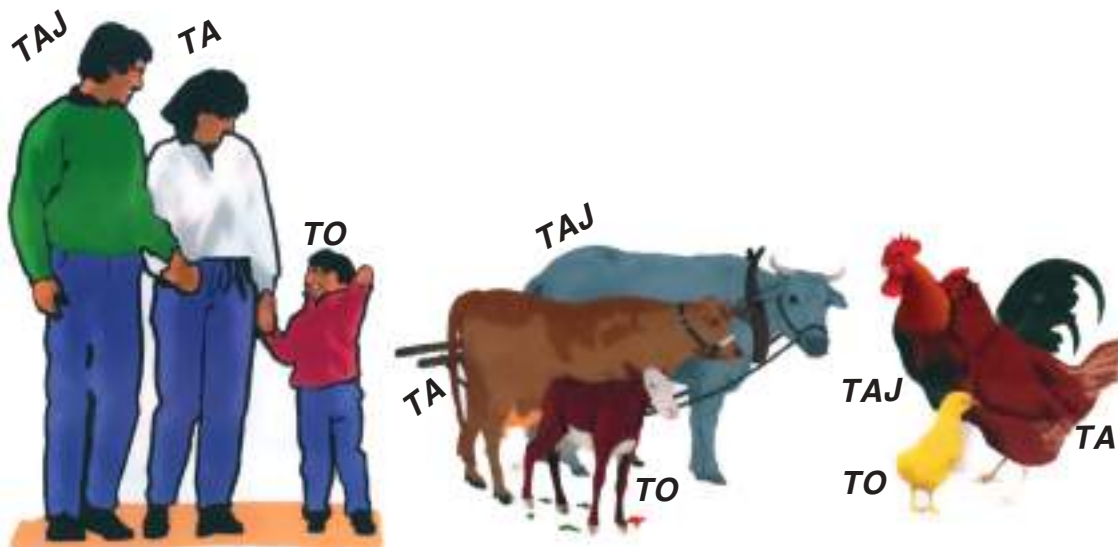
Једног дана огледало се разбило и разлетело у комадиће, у милионе и милионе комадића и зрнаца. Сада настаде још већа несрећа неголи пре. Неким људима зађе стакло у срце, а отад им оно бејаше као лед.

Ханс КРИСТИЈАН АНДЕРСЕН

Препиши све именице у следеће две колоне:

конкретне именице	апстрактне именице

Род код именица

Именуј бића која видиш на сликама.

Шта означавају речи: муж, жена, дете,
Во, крава, теле и
петао, кокошка, пиле?

Све ове речи означавају бића. То су именице.

Именице: *муж, во и њеџао* означавају бића **мушког рода**.

Именице: *жена, крава и кокошка* означавају имена бића **женског рода**.

Именице: *дете, теле и пиле* означавају имена бића **средног рода**.

Оменице имају три рода: мушки, женски и средњи род.

Род код именица лакше одређивамо речима **ТАЈ, ТА** и **ТО**.

Именице уз које може да стоји реч **џај** су мушког рода.

Именице уз које може да стоји реч **џа** су женског рода.

Именице уз које може да стоји реч **џо** су средњег рода.

→ *Провери своја знања*

Колико рода имају именице?

Како можемо лакше да одредимо род код именица?

○ *Примени своја знања*

ДЕЧАК И СТАРИЦА

Један плави дечак, пегавог лица и прћкастог носа, шутира улицом шарену лопту.

Лопта удари стару, изнемоглу жену у ногу.

Дечак, постиђен, приђе и рече:

– Извините, бако!

– Ништа. То није било намерно. Ти се добро дете, – рече старица, осмехнувши се.

Дечаку око заблиста. Одмах узе лопту и хитрим кораком оде низ дугачку улицу.

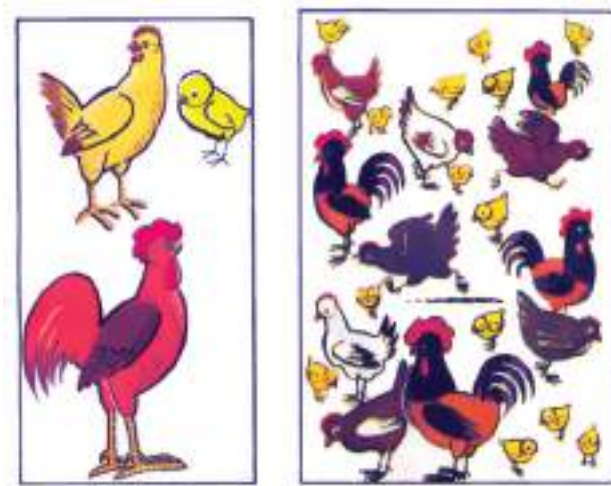
Задатак:

Пронађи све именице у тексту “ Дечак и старица”, подвуци их оловком и одреди ком роду припадају.

Број код именица

На слици с леве стране видимо **једно** петла, **једну** кокошку и **једно** пиле.

 Ујамџи !

Именице које означавају имена појединих бића, предмета и појава јесу у **једнини**.

На другој слици видимо више петлова, више кокошака и више пилића.

 Ујамџи !

Именице које означавају имена више бића, предмета и појава су у **множини**.

Именице у српском језику имају два броја: једнину и множину.

→ Провери своја знања ●

Колико броја имају именице у српском језику?

У ком су броју именице које означавају:

- имена појединих бића, предмета и појава,
- имена више бића, предмета и појава?

○ *Примени своја знања*

Одреди број код именица у следећем тексту:

ВЕСЕЛА КИША

У недељу је падала киша. У понедељак је падала киша. И у уторак је падала киша. Улице су биле мокре. С кровова је цурила вода.

Из школе истрчала деца и отворила кишобране. Били су то мали и велики црни кишобрани. Црни кишобрани, сива киша, суро небо . . .

Код куће је крај прозора седео дечак и прстом пратио капљице које су клизалениз стакло.

Јуче је поново падала киша. Пада још и данас. На грудима су влажни капути, блатњаве ципеле. Дечак још увек прати кишне капљице на прозорском окну.

Изненада, из школске капије истрчаше девојчице и дечаци са црвеним, белим, жутим и зеленим кишобранима.

— Погледај, мама! — повика дечак крај прозора. — Ала је данас нека весела киша!

Брзо обу ципеле и појури за дечацима и неком девојницом која је имала кишобран љубичасте боје.

Ела ПЕРОЦИ

ПРИДЕВИ

Ойисни придеви

ШКОЛЕ

Школе су велике, мирне овце
које окаче велико звонце
па звоне, звоне и децу гоне
у жуте, мале авионе.

Драган ЛУКИЋ

овце $\left\{ \begin{array}{l} \text{велике} \\ \text{мирне} \end{array} \right.$

звонце $\rightarrow$ велико

авиони $\left\{ \begin{array}{l} \text{жуте} \\ \text{мале} \end{array} \right.$

Речи *велике*, *мирне*, *велико*, *жуће* и *мале* употребљени у песми “Школе” означавају особине бића и предмета. Такве се речи зову **придеви**.

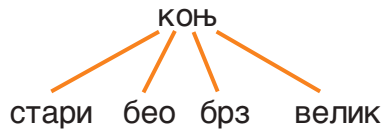
Уџамџи !

Придеви који означавају разне особине бића, предмета и појава, то јест описују какво је нешто зову се описни придеви.

Бића, предмети и појаве имају више особина.

Увери се !

➔ **Провери своја знања**

Шта означавају придеви?
Који се придеви зову описни?

○ Примени своја знања

1. Подвуци описне придеве у песми која следи.

НА ОВОМ СВЕТУ ИМА НАС РАЗНИХ

На овом свету има нас разних:
дебелих, смешних, паметних, ружних,
пакосних, добрих, нежних и тужних,
и свако дете
— као у причи —
на цвет понекад чудно личи.

Мирослав АНТИЋ

2. Напиши неколико реченица о томе што видиш на слици, али тако што ћеш у свакој реченици употребити најмање један описни придев.

Пример: Зоран је шутнуо шарену лопту.

Труди се да ти реченице буду повезане. Тако ћеш добити леп састав.

ЗАМЕНИЦЕ

СЛАВУЈ, КУКАВИЦА И МАГАРАЦ

Једном кукавица рече славују:

- Хоћеш ли да се опкладимо да **ја** лепше певам од тебе?
- Хајде баш ако **џи** то хоћеш, али ко ће нам бити судија?
- Ено, онај који пасе тамо. Видиш ли колико велике уши има **он**!

Они почну да певају. Али шта се магарац разуме у песму!

Он рече:

- **Ви** обоје лепо певате. Ипак, кукавица лепше кука.

Тако славуј изгуби опкладу, али га пастир утеши речима:

- Не стиди се, славују! За тебе је већа почаст што се твоја песма не свиђа магарацу.

Народна басна

Речи: **ја, џи, он, они** и **ви** у овој басни замењују лица и зову се **заменице**.

Уџамџи!

Заменице су речи које замењују лице.

Личне заменице

Ја говорим.

Ти говориш

Он (она, оно) говори

Ми говоримо

Ви говорите

Они (оне, она) говоре

Речи: **ја**, **џи** и **он (она, оно)** односе се на поједина лица, а врло често замењују њихова имена и називају се **личне заменице**.

Лична заменица **ја** означава лице које говори о себи.

Лична заменица **џи** означава лице коме говоримо.

Личне заменице **он, она** и **оно** означавају лица или ствари о којима се говори.

Лична заменица **ми** означава лица која говоре или пишу о себи.

Лична заменица **ви** означава лица којима се обраћамо у говору.

Личне заменице **они, она** и **оне** означавају лица или ствари која помињемо у говору.

Из изложеног се види да личне заменице имају посебне облике за сва три лица у једнини и множини.

Једнина		Множина	
1л.	Ја	1л.	ми
2л.	ти	2л.	ви
3л.	он (за м.р.) она (за ж.р.) оно (за ср.р.)	3л.	они (за м.р.) оне (за ж.р.) она (за ср.р.)

→ *Провери своја знања*

Које се речи зову заменице?

Шта означавају личне заменице?

Које облике личних заменица знаш у српском језику?

○ *Примени своја знања*

Напиши пет реченица у којима ћеш употребити личне заменице.

ГЛАГОЛИ

Присеји се!

Шта означавају глаголи?

Своју тврдњу поткрепи примерима.

Прошлост, садашњост и будућност

Бранко и Тијана су *чијали*.

Бранко и Тијана *ће чијати*.

Бранко и Тијана *чијају*.

Глаголима се може исказати време вршења радње.

У реченици “*Бранко и Тијана чијају*” обликом **читају** исказана је радња која се врши у **садашњости**.

У реченици “*Бранко и Тијана су чијали*” обликом **читали су** исказана је радња која се вршила у **прошлости**.

У реченици “*Бранко и Тијана ће чијати*” обликом **ће читати** исказана је радња која ће се вршити у **будућности**.

○ *Примени своја знања*

Пронађи све глаголе у тексту “Четири девојчице”
подвуци их оловком и одреди време вршења
њихове радње.

ЧЕТИРИ ДЕВОЈЧИЦЕ

Иде мама улицом и води четири девојчице.

Мама каже:

– Купићу једну ташну.

Девојчице кажу:

– И четири ташнице! И четири ташнице!

Мама каже:

– Купићу један чешаљ.

– И четири чешљића! И четири чешљића!

Мама каже:

– Купићу једну рибаћу четку.

Девојчице ништа не рекоше. Ниједна од њих није казала ни реч.

БРОЈЕВИ

Четврто А одељење налази се у приземљу школе. Оно има **петнаест** клупа. У њима седе **тридесеторо** ученика, **четрнаест** дечака и **шеснаест** девојчица.

У **првој** клупи седе **две** девојчице, а у другој **два** дечака.

Петоро ученика је одсутно са часа.

Подвучене речи у овом тексту јесу бројеви.

Бројеви се употребљавају уз друге речи и показују колико има нечега на броју, које је по ред неко биће или предмет, или колико има нечега на збиру.

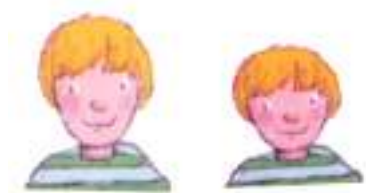
Бројеви се деле на: основне, редне и збирне.

Основни бројеви зову се још и **прости** или **главни** бројеви. Они означавају колико има на броју бића или предмета. (два ученика, пет девојчица, десет јабука...)

Речи: **прва** клупа, **други** разред, **двадесетак** страна . . . означавају које је по реду неко биће или предмет на који се односи број и зову се **редни бројеви**.

Бројеви: двоје, троје, четворо, десеторо . . . су **збирни бројеви** и њима се означава тачан број бића различитог рода.

Збирни бројеви употребљени у облику множине одређују по број и збир предмета који значе неку целину. (на пр. троја кола, петора врата . . .)

два ученика

две девојчице

двоје ученика

→ *Провери своје знање*

- Шта су бројеви?
- Како се деле бројеви?
- Који су основни бројеви?
- Који су редни бројеви?
- Који су збирни бројеви?

– Поред редних бројева написаних арапском цифром увек се ставља тачка.

8. март је празник наших мама.

Домаћи задатак:

Напиши по две реченице у којима ће бити употребљене све три врсте бројева.

РЕЧЕНИЦА

Обнови:

Шта је реченица?

Које реченице називамо:

- обавештајне,
- упитне,
- узвичне?

Које реченице називамо потврдне, а које одричне?

Основни реченични чланови (Субјекат и предикат)

Ко?
Петар

Шта ради?
пева

Ко?
Милан

Шта ради?
пише

Упамти!

Реч која у реченици казује ко врши радњу зове се **субјекат**.

Реч која у реченици означава радњу коју врши субјекат зове се предикат.

Субјекат и **предикат** су основни реченични чланови?

Субјекат лакше одређујемо питањем: **Ко ради?**, а предикат питањем:

Шта субјекат ради?

Реченице које су састављене само од субјекта и предикта јесу **једноставне реченице**.

→ *Провери своја знања*

Који су оснивни реченични чланови?

Шта казује субјекат? Помоћу кога питања лакше одређујемо субјекат?

Шта казује предикат? Како се лакше проналази предикат у реченици?

○ *Примени своја знања*

Пронађи субјекат и предикат у реченицама ове песме:

ЛИПА

Око једне липе у нашој улици
одувек се
вијају мачке,
трчкарају девојчице,
играју рата дечази,
одмарају старци,
недељне утакмице препричавају
обични мушкарци,
о колачима чаврљају маме.

Рада ОБРАНОВИЋ

У следећим реченицама изостављен је субјекат. Допиши га оловком

ГНЕЗДО

Мала _____ је села поред прозора. _____ је чешљала своју косу. Крај прозора је долетела _____.

_____ ишчупа једно влакно и даде га птици.

_____ узе влакно у кљуни уградига у свом гнезду.

_____ је била врло задовољна. Задовољна и срећна била је и _____.

Г. УГОЛИНИ

У следећем тексту недостају предикти. Препиши текст али упиши и предикат.

ЈЕСЕН

Јесења киша _____ скоро сваког дана. Све чешће _____ хладан ветар. Лишће _____ на влажну земљу.

Многе птице већ _____ у топле крајеве.

Сељаци _____ дрва за зиму. Људи _____ топлија одела.

Ускоро _____ и први снег.

ПИСАЊА ОДРИЧНЕ РЕЧЦЕ НЕ

Да ли знаш како се пише одрична речца НЕ уз глаголе, именице и придеве?

Е. овако:

Речца НЕ пише се одвојено од глагола. Дакле: НЕ ЗНАМ, НЕ МОГУ, НЕ СМЕМ...

Изузетка у којима се речца НЕ пише спојено са глаголима има само четири: НЕЋУ, НИСАМ, НЕМОЈ, НЕМАМ

Уз именице и придеви речца НЕ се пише увек спојено. Дакле. НЕПРАВДА, НЕЗНАЊЕ, НЕИСТИНА...

Задаџак

У свесци за домаће задаче препиши правилно следеће речи:

не познат, неиде, немогу, не пријатељ, незнам, не згода, не мам, не разумем, неучим.

РЕЧИ КОЈЕ ИМАЈУ ИСТО ИЛИ СЛИЧНО ЗНАЧЕЊЕ

БАЈАГИ НЕШТО ДРУГО

Није **тмина**, него **мрак**,
није **игра**, него **плес**,
није **врећа**, него **џак**,
није **срџба**, него **бес**.

Није **шија**, него **враш**,
није **нарав**, него **ћуд**,
није **час**, него **сат**,
није **шашав**, него **луд**.

Није **брдо**, него **брег**,
није **кућа**, него **дом**,
није **барјак**, него **стег**,
није **трунтав**, него **тром**.

Није **блесак**, него **сјај**,
ал' је **конац**, али **крај**.

Миле СТАНКОВИЋ

тмина мрак	игра плес	врећа џак	срџба бес
шија врат	нарав ћуд	час сат	шашлав луд
брдо брег	кућа дом	барјак стег	трунтав тром
блесак сјај	конац крај		

По чему се разликују речи које су подвучене у песми?

Речи: тмина – мрак, игра – плес, врећа – џак, срџба – бес, шија – врат итд.
су различитог облика али имају исто или слично значење.

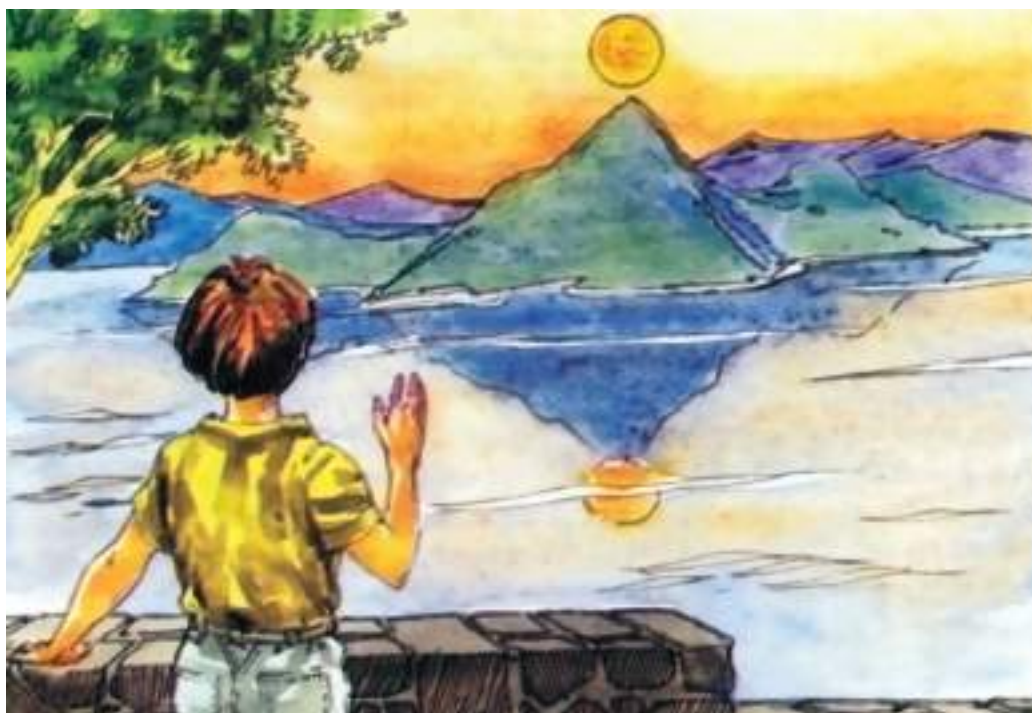
О Примени своја знања

Пронађи речи које ће имати исто или слично значење на ове речи:

авион	_____
касап	_____
лекар	_____
хладан	_____
брз	_____
разговарати	_____
лепотица	_____
свршетак	_____
туга	_____
исто	_____

РЕЧИ КОЈЕ ИМАЈУ СУПРОТНО ЗНАЧЕЊЕ

ВИДИ, СВИЋЕ

“Види, свиће”, рече петао и кукурикну.

“Види, свиће”, рече сова и зевну.

“Види, свиће”, рече млекација и пође на посао.

“Види, свиће”, рече ноћни чувар и врати се кући с посла.

“Види, свиће”, рече сијалица и угаси се.

“Види, свиће”, рече прозори и отвори се.

“Види, свиће”, рече месец и поче да бледи.

“Види, свиће”, рече сенка и поче да тамни.

Влада СТОЈИЉКОВИЋ

Реченица “Види, свиће” коју изговара сова је у супротности с реченицом “Види, свиће” коју изговара петао јер петао ту реченицу изговара у јутарњим часовима, а реченицу која изговара сова односи се на вечерње доба.

Реч: врати се има супротно значење на реч пођи.

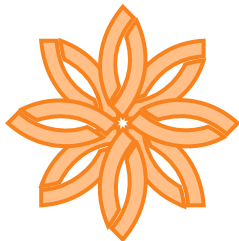
Реченица “Види, свиће” коју изговара сијалица је у супротности с реченицом “Види, свиће” коју изговара прозор јер означава почетак нечега, а друга крај нечега.

Какве супротности откриваш у последње две реченице ове песме?

О Примени своја знања

Повежи речи које имају супротно значење

весело	напоље
радост	лак
неће	женско
унутра	испред
иза	хоће
високо	мало
мушко	туга
тежак	тужно

ПРЕНОШЕЊЕ ДЕЛА РЕЧИ ИЗ ЈЕДНОГ РЕДА У НОВИ РЕД

ИГРА

Ујутру, кад је дошло
на речну обалу, дете је
опет нашло расту-
рени свој дворац од
песка.

Ко је долазио на ово
скривено место да се
меша у моје игре?

Можда ме неко сле-
ди кришом и свече-
ри, кад стада напуштају
испашу, кад се прозори
нагутају мра-
ка и село потоне у сан,
долази овде и растура
мој дворац . . .

Преко дана ја га
градим, а преко ноћу
долази не-
ко и руши га. У жутом
песку дете је опет почело
да гради свој дворац
детињства.

Видеое ПОДГОРЕЦ

У писменом изражавању често се дешава да на крају реда не можемо да напишемо целу реч. Више речи текста “Игра” почињу у првом, а завршавају у другом реду, тј. један део речи пише се на крају започетог реда, а други део речи преноси се у нови ред. Раставни знак (–) пише се само иза првога дела речи.

Ево теречи: расту— сле— свече— напуш— мра—
рени ди ри тају ка и
не—
ко

При преношењу речи од започетог у нови ред морамо поштовати следећа правила:

— Од једног у други ред никад се не преносе речи које имају само по један слог.

Пример: дуб, син, прст, слон, брег, мост итд.

— У нови ред не преноси се један глас речи независно од тога дали је тај глас самогласник или сугласник.

Неправилно

Правилно

ради—о

ра —дио

миса —о

ми —сао

Слобода —н

Слобо —дан; Сло —бодан

— Ако се у средини речи нађу два сугласника један до другог, најчешће се растављају при подели речи ради преношења један њен део у нови ред.

Пример: раз —мишљати, сас —тав —љене, сен —ка, бас —на, пис —мо, биљ —ка итд.

→ *Провери своја знања*

Зашто при писању неке речи један део преносимо из једног реда у нови ред?

○ *Примени своја знања*

Покажи како можеш да пренесеш један део речи из почетог реда у нови ред следеће речи:

лептир, школа, учитељица, предавање, разред, разговор, незадовољан, жут, дуга, гавран, краљ, глас, планина и трбух.

ПРАВИЛНО ПИСАЊЕ СУГЛАСНИКА - Ј -

Упореди!

Изговори писање сугласника *j*- у:

Српком језику

јесен, језеро, јелен
један, Јелена

моје, твоје, моји
мајица, шије, пије

Македонском језику

есен, езеро, елен,
еден, Елена

мое, твое, мои
маица, шије, пие

До каквог закључка долазиш на основу ових примера, у вези са изговором и писањем сугласника – *j* у српском и македонском језику?

Своју тврдњу поткрепи са још неколико примера.

 Уџамџи!

У српском језику сугласник - *j* се не пише и не изговара између самогласника *u* и *o*: учионица, стадион, виолина, радио, радионица итд.

Вежба

Исправи грешке у следећим речима:

двоица

авијон

каиш

твои

стадијон

петнајесет

единајесет

пијон

полиција

история

фијока

есен

НАВОДНИЦИ

Знак наводници (" ") употребљавају се за издвајање одређених властитих имена:

а) Наслови књига: "Пиреј" (роман - Петре - М. Андреевски), "Прости ми канаринке" (приповетке за децу - Видое Подгорец), "Коштана" (драма - Борисав Станковић)

б) Наслови часописа: "Развигор", "Наш свет"

в) Наслови новина: "Дневник", "Нова Македонија", "Вечер"

г) Наслови филмова: "Граница", "Прашина", "Фросина"

д) Наслови фирме, устаниве, предузећа, школе и др.: Основна школа "Кочо Рацин", "Континентал" (хотел), "Марко Цепенков" (Народна библиотека) итд.

Прошири своја знања

Међу наводницама се стављају:

– Речикоје се наводе онако како су изговорене или написане:

"Еџо кажем џи ја – закука Милоје – удариће џакве бујице и џоџлаве, које ће унишџиџи све џџо се налази у џољу".

– Речи, изрази или реченице којима се у подсмеху жели дати супротан или друкчији смисао од оног који има.

Превише си џи "добар" Благоје.

Зеџ је врло "храбар".

Данас су џи руке веома "чисџе", сине.

→ Провери своја знања

У којим се случајевима пише знак наводници?

О *Примени своја знања*

Стави, наводнике и у следећим реченицама:

У последња два месеца прочитао сам роман. И звезде падају саме Симона Дракула као и његову збирку приповедака Планине и далечине.

Симон Дракул је био уредник у издавачкој кући Кочо Рацин а пре тога радио је у новинама Млад борец и Нова Македонија.

Кад сам био у Скопљу, преноћио сам у хоелу Палас.

Ја сам ученик четвртог разреда у Основној школи Вук Караџић.

***

Заиста, зашто ниси написао домаћи задатак? – упитао је Иван Милана.

Ама си тивредан у уредан ђак, – рече му Иван.

УПОТРЕБА ВЕЛИКОГ СЛОВА

– Велико почетно слово употребљава се у писању сложених географских назива, то јест географских имена од две или више речи: *Македонска Каменица, Свети Николе, Крива Паланка, Нови Сад, Ново Село, Мало Коњари* и др.

Код сложених географских имена која означавају имена планине, реке, језера или мора великим почетним словом пише се само прва реч: Шар планина, Охридско језеро, Црна река, Јадранско море и сл.

– Великим почетним словом пишу се речи којима се именују:

а) *Институције* : Министарство за екологију, Претседник Републике Македоније, Дечја библиотека “Другарче”.

б) *Адресе*: Мој друг живи у Улици Бигла, Улица Иво Лола Рибар пролази кроз центар града.

У центру града налази Трг Слобода.

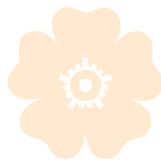
в) *Часописи*: На странама дечјих часописа: “Развигор”, “Другарче” и “Наш свет” налазимо рубрике које доносе врло интересантне прилоге.

г) *Празници*: Нова година, Осми март, Божић, Осми септембар, Свети Сава и др.

→ Провери своја знања

Наброј где се употребљава велико слово.

Своје тврдње поткрепи примерима.

З А Н И М Љ И В О С Т И

на врх ми је језика:
не могу да се сетим
(али знам добро)

**није ме пчела
за језик ујела:**
не морам ћутати

језик му се залетео:
казао је нешто што није требало

узимати кога на језик:
оговарати кога

омакло му се с језика:
нехотице је рекао нешто што није мислио
да каже

скратити коме језик:
учинити да неко мање
прича

ујести се за језик:

заћути (да се не бирекло нешто незгодно)

О Ј Е З И К У

Шта каже Речник српског књижевног језика

ЈЕЗИК: *пошкрејлив, њљоснај*
мишић у усној шуњњини човека и
виших животиња који служе као
орган укуса, за жвакање и гуњање
хране, а код човека помаже при
стварању и извођењу гласова и
говора.

Оно што је својим обликом или употребом
слично језику:

- пламен који нагло сукне,
- казаљка, игла на ваги која пока-
зује која страна претеже,
- клатно у звону,
- комадић коже на ципели преко
кога се обућа везама стеже,
- помични део браве који искочи и
чини да су врата затворена,
- уска трака чега

ЈЕЗИК: *систем изражавања*
мисли који има одређена
гласовна и грамајичка
јавила и служи ка средсјво
за сјоразумевање међу
људима.

Може бити
књижевни и народни, немушти,
говорни, матерњи, страни, мака-
ронски, живи, мртви, песнички,
дипломатски, језик бројки,
симбола, машински . . .

**држати језик за
зубима:**
пазити на своје
речи

исплазити језик:
јасе уморити од дугог ходања
или трчања

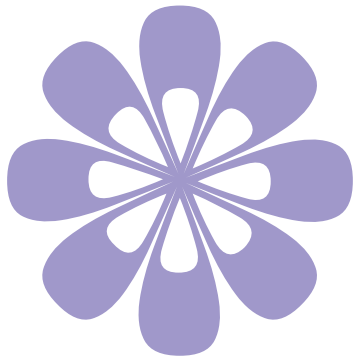
језик му се завеао:
не може да говори (од
узбуђења, страха)

**имати дугачак
језик:**
бити брбљив,
много и безо-
бразно причати

**имати с ким заједнички
језик:**
узајмно се разумевати

СТАСАЈ БРЖЕ, ДЕТЕ!

1. Школа зове	-	Мира Алексовић
2. Септембар	-	Душан Костић
3. Писмо (Школа) - проза	-	Едмондо де Амичис
4. Разговор са победноком смрти	-	Бранко Ћопић
5. Ко не ради тај не једе	-	Народна приповетка
6. Јесења слика	-	Ранко Симовић
7. Игра под брезом	-	Вук Церовић
8. У позну јесен	-	Војислав Илић
9. Позно јесење јутро - проза	-	Исидора Секулић
10. Пошта "Балон" - проза	-	Лојзе Ковачич
11. Принцеза бреза - песма	-	Видое Подгорец
12. Дедали Икар - проза	-	Густав Шваб
13. Растужени месец - проза	-	Данко Новак
14. Шта вреди - песма	-	Исмет Бекрић
15. Цвети злато - песма	-	Стојан Тарапуза
16. Дечакова песма	-	Вехби Кикај
17. Школа	-	Драган Лукић

ШКОЛА ЗОВЕ

Школа зове, школа зове,
“Хајде, децо, са свих страна!”
И у школу журе, јуре
хиљадама малишана . . .

Школа зове, школа зове,
септембар се месец смеје,
децу редом пребројава
и за сваког пита где је,
и у Скопљу крај Вардара,
Охрид у где бисер расте,
свуд се школа сад отвара
лете деца као ласте,
јуре, журе сви у школу,
једни пешке
други ходе
и на југу крајезера
Шар - планине,
Пелистера,
носе торбе ткане, нове,
школа зове!

Мира АЛЕЧКОВИЋ

РАЗГОВАРАМО О ПЕСМИ

Летни распуст је прошао. Почетак је школске године. Извршене су све припреме за сам почетак: купљени су уџбеници и остали школски прибор. А онда неко зове. Ко то зове?

- Како си схватио почетак песме?
- Како се деца одазивају позиву?
- Како септембар пребројава децу?
- Где се све отварају школска врата?
- Протумачи стих: "Охрид у где бисер расте."
- Зашто деца лете као ласте?
- Како изгледа твоја школа првих дана?

Усвој нову реч:

бисер - округла скупоцена зрнца која се стварају у неком школкама и служе као украс.

Познати су Охридски бисери.

СЕПТЕМБАР

У жутом ауту дође
јесен, донесе грожђе,

И лишће мог јаблана
позлати јесен рана.

Прођоше дани врели,
миришу плодови зрели.

Јесен је, јесен рана
од бакра сва исткана.

Са гране ласта вели:
“Скору ћу да се селим.”

У клупи ђаче пише:
“Брзо ће магла, кише.”

Позна ме јесен љути-
вели септембар жути!

Јесен се, јесен рана
прострла преко грана.

У жутом ауту стиже
И жуто лишће ниже...

Душан КОСТИЋ

РАЗГОВАРАМО О ПЕСМИ

- Које је годишње доба насликано у овој песми? Како је песник насликао јесен?
- Како то да јесен долази у “жутом ауту”?
- Пронађи стихове у којима се говори о бојама јесени.
- Наведи нека своја запажања о јесени!

→ ПРОШИРИ ОВОЈ АЗНАЊА

Већ си научио (научила) да се свака песма састоји од стихова и да је строфа скуп стихова. Колико стихова има у овој песми?
Колико стихова има у свакој строфи?

Уџамџи!

Писац је човек који пише песме и **прозе**.

Писац који пише песме зове се **песник**.

Пријоведач је човек који пише прозе.

Човек који чита оно што писац пише је **чиџалац**.

За дамоћи задаџак:

Напиши састав о јесени. Одабери једну од ових тема:

Јесен у мом граду или

Јесен на селу.

PISMO

28. Oktobar 1881.

Torino

Dragi Enriko,

Da, dragi enriko, kao što kaže tvoja majka, učenje ti teško pada. Još ne vidim da ideš u školu nasmejana lica, kao što bih želeo. Još uvek ne voliš da učiš. Ali slušaj: razmisli malo kako bi bio bedan i dostojan prezira tvoj dan kad ne bi išao u školu! Ni nedelja dana ne bi prošla, a ti bi već, sklopjenih ruku molio da se vratiš u školu!; dosada i stid ne bi dali mira, postale bi ti odvratne tvoje igračke i takav način života.

Svi danas uče, moj Enriko, svi. Pomisli na radnike koji idu uveče u školu pošto su celog

dana radili; na žene i devojke koje idu u školu nedeljom, pošto su cele sedmice radile; na vojnike koji se prihvataju knjiga i svezaka kad se umorni vrata sa vežbe; pomisli na mene i slepe dečake koji ipak uče da čitaju i pišu. Pomisli ujutru, da tog istog časa, u tom istom gradu, trideset hiljada dečaka odlaze kao i ti da se tri časa zatvore u jednu sobu da uče. Pomisli na bezbroj dečaka svih zemalja koji otprilike u isto vreme idu u školu; zamisli ih kako idu: mirnim seoskim putevima, ulicama bučnih gradova, duž obala mora i jezera, negde po vrelom suncu, negde po magli, u čamcima gde je zemlja ispresecana kanalima, kako jašu preko prostranih ravnica, kako se voze saonicama po snegu, kako idu preko brda i dolina, kroz šume i preko potoka, usamljenim planinskim stazama sami, po dvoje, u grupama, u dugim redovima, svi s knjigama pod pazuhom, odeveni na hiljade načina, kako govore na hiljadu jezika, od najudaljenijih škola u Rusiji, zabačenih u ledu, do najudaljenijih škola u Arabiji, pod senkama palmi; milioni i milioni, svi idu da bi na stotinu različitih načina naučili iste stvari; zamisli taj

ogroman dečji mravinjak stotinu naroda, to ogromno kretanje u kome i ti učestvuješ, i pomisli: ako bi prestalo to kretanje, čovečanstvo bi ponovo palo u varvarstvo; to kretanje je napredak, nada i slava sveta.

Dakle, hrabro, mali vojnici ogromne vojske! Tvoje knjige su tvoje oružje, tvoj razred je tvoj odred, čitava zemlja je bojno polje, a pobjeda je prosvetljenost čovečanstva. Ne budi kukavica, moj Enriko!

Tvoj otac Alberto

(Preveo s italijanskog Matija Radičević)

RAZGOVARAMO O TEKSTU

Ljudi se međusebno sporazumevaju i pomoću pisama šaljući ih jednom drugima. Pisma nalazimo u književnim delama. Ovaj tekst je deo jednog takvog pisma.

Razmisli i odgovori:

- Ko je napisao ovo pismo i kome ga šalje?
- Na čemu zamera otac sinu i šta mu savetuje?
- Kako razumeš ovu poruku: "Svi danas uče, moj Enriko, svi!"
- Zašto deca i odrasli odlaze u škole?
- Kako otac bodri svog sina i koje je to "bojno polje" na kome se vodi bitka za napredak čovečanstva?

Usvoj

Pismo je - privatno islužbeno - čest oblik međusobnog sporazumevanja između ljudi. Pismo mora da sadrži: kome se piše, datum kada se šalje i ko ga šalje.

Domaći zadatak

Napiši pismo nepoznatom drugu.

РАЗГОВОР СА ПОБЕДНОКОМ СМРТИ

Пријатно је кад зими седиш поред топле пећи и можеш да разговараш с ком хоћеш на свијету. Има једно средство помоћу кога можеш да разговараш и са оним људима који су умрли прије двије или три хиљаде година.

Па које је онда то средство? Ко је тај који је победио и саму смрт?

Ево, ја сам ових дана разговарао са старим баснописцем Езопом. Причао ми је једну занимљиву басну о лукавој лисици.

Езоп је умро већ прије двије хиљада година, али то мени нимало није сметало да се са њим врло угодно поразговарам да од њега много научим.

Јуче, опет, док је напољу сипао снијег, амерички писац Марк Твен причао ми је о доживљајима његовог главног јунака Тома Сојера. Заиста, врло занимљива историја.

Можда ми неко од вас неће веровати. Мислиће да се ја само шалим.

Добро, ево да вам објасним како то радим.

Са свима њима ја разговарам врло једноставно — преко књига.

Сви ти велики писци данас су моји гости и сједе код мене — у библиотеци. Кад хоћу са неком од њих да разговарам, ја само узмем његову књигу и — отпочнем разговор.

Ето, видите, књига је то чаробно средство које је јаче и од саме смрти.

Књига побеђује простор. Она нас доводи у везу с писцима који живе и раде

на хиљадама километара далеко од нас. Зато ми данас, сједећи у својој соби, можемо да разговарамо с писцима из свих крајева свијета и да дознамо како се живи ишта се ради код њих.

Ето, кад мало размислимо о књизи, тек онда видимо колико је она моћна и корисна. Она нас упознаје и веже са свим земљама и народима.

Заиста, срећан је онај ко зна да чита. Пред њим је отворен читав свијет.

Бранко ЋОПИЋ

Објашњења: *занимљива* – интересантна; *лукава* – хитра.

РАЗГОВОР О ТЕЖЊИ

Човекова тежња је одувек била да победи болест и саму смрт.

- Како је ина који начин успевао у томе?
- Зашто су књиге победиле време и простор?
- Како можемо да разговарамо са писцима који су живели давно преко стотину и више година?
- Ко је срећан човек?

Размисли

Јеси ли и на који начин разговарао са познатим писцима? Неведи једног од њих.

Пословица

Књига је најбољи друг.

Задаџак

Напиши састав: Књига - огледало света.

КО НЕ РАДИ, ТАЈ НЕ ЈЕДЕ

Била у краља Матије веома лепа кћи, али тако лења да целог свог века никад није радила, нити је умела шта радити, већ је поваздан седела пред огледалом. Кад дође време да се уда, њен отац разгласи на све стране да хоће своју кћер да уда, ало ко је узме, мора је за три године научити сваком послу. Прошло је после тога доста времена, а краљеву кћер нико није заискао. Онда краљ посла своје доглавнике на све стране у свет да траже мужа за његову кћер. Ови се разиђу куд који, а једни идући у путу виде неког момка где сам оре њиву на осам волова. Они му тако јаве да мора ићи с њима пред краља. Овај се уплаши, али што ће кад мора. Кад дође пред краља, каже му краљ све по реду што је и како је, а он обећа да ће девојку за три године научити радити. После весеља, које је трајало читаву недељу дана, узме момак краљеву кћер и дође својој кући, а краљ га испрати далеко и на растанку каже му да се неће видети три године.

Кад момак дође својој кући, истрча мати његова пред њега и зачуди се лепој девојци. Сутрадан узме момак опет рало и волове па оде у поље, а матери рекне да не гони девојку на посао. Кад увече дође момак из поља, а мати изнесе јело да вечерају; онда син рече матери: “Мајко, ко је данас радио?” – “Ја и ти” – одговори мати. – “Е, ко је радио, тај ваља и да једе” – рече момак. Краљевој кћери није било по вољи, па се расрди и оде да спава. Друго вече опет тако урадише.

Кад је био трећи дан, а девојка рече свекрви: “Мајко, дај ми да и ја што радим да не седим бадава”. Ова јој даде да цепа дрва. Увече, кад седне момак за вечеру, опет запита матер: “Мајко, ко је данас радио?” – “Нас троје: ја и ти и

краљева кћи”, одговори мати. А момак: “Е, ко је радио, тај ваља и да једе”. Па седоше и сви троје вечераше.

Тако мало – помало научи се краљева кћи свакоме послу.

Кад јој после три године дође отац у госте па, види како му кћи са свекрвом раме уз раме ради, мило му беше, па рече кћери: “Гле, па зар и ти знаш што радити?” – “Знам богме”, рече она, “јер код нас је тако: ко не ради, тај не једе; него знаш шта, бабо, ако мислиш ручати, а ти дедер расцепи које дрво.”

Краљ доневши многе дарове и поклоне, преда их кћери и зету, па их онда све троје одведе са собом у свој двор.

Народна приповетка

РАЗГОВАРАМО О ПЕКЕПИЈУ

Рад је једна од особина људи која се највише цени, поштује и награђује.

- О коме се говори у овој причи?
- Каква је била краљева кћи?
- Зашто је краљ тражио зета који ће научити његову кћер да ради?
- Поред тога што је био вредан, коју је још особину имао краљев зет?
Испричај на који начин је научио своју жену да ради.
- Која је порука ове приче?
- Шта је тема?

Уџамџи!

Тема је предмет радње о коме се говори у једном делу. Увек је везана за основну поруку писца.

Народне њословице

Ко ради не боји се глади.

Ко ради – уради.

Боље је ситом у раду, него гладном у хладу

У срећу се узда луд, а паметан у свој труд.

Најгори је умор од нерада.

ЈЕСЕЊА СЛИКА

Јесен је крај куће:
шушти, шлапће, шапуће.
Гране цвиле, влаже се.
Жуто лишће, слаже се.

Трепере од језе
нежне витке брезе.
Ветарих савија
ка земљи све више
и њиховим врхом
мокро лишће брише.

Дим с високих зграда
увис се не диже,
већ као слапада
све спрат по спрат ниже.

Улицом од јутра рана
ничу главе кишобрана,
па се чини да печурке
играју се жмурке.

Ранко СИМОВИЋ

РАЗГОВАРАМО О ПЕСМИ

- Колико строфа има у тексту?
- Како доживљаваш песму?
- Која су два елемента присутна?
- Шта то видимо, а шта чујемо?
- Откриј све слике у овој песми?

ИГРА ПОД БРЕЗОМ

Дан је лијеп. Дјеца се играју у хладу лиснате брезе. Наташа, Иван, Владо, Срђан, Жељко и Неца. Сви су ђаци – Неца иде чак у пети разред.

Само је Лела мала, још нема пет година. Зато кад се дјеца скупе и сједну на клупу испод брезе, Лела обавезно сједа до Неце. И само у њу гледа док Неца прича страшне и смијешне згоде из школе. А нико не зна тако лијепо причати као Неца.

– Ја сам једном учитељици дала Маркову свеску умјесто моје и није приметила – хвали се Жељка.

– А ја сам једном срео вука код Старога храста! Правога вука, часна ријеч! - каже Владо, као да је то био најобичнији сусрет на улици.

Неца је јахала стриковог коња, великог. Срђан је ухватио живог миша, Наташа је умијесила питу и сви су јели . . .

– А ја једном . . . – поче Лејла да прича, да покаже да је и она имала некох доживљаја, али је дјеца прекинуше:

– Ђути ти, Лело, ђути. Шта ти знаш? Још ни у школу ниси пошла! - вели Владо.

Дјеца су устала склупе. Неца је из џепа извадила ластиш да се играју.

– Ја ћу с Владом и Иваном! – каже Жељка.

– А ја с Наташом и Вецом! – вели Срђан.

– А ја? А ја? – пита Лела.

– Ти си мала, још ни у школу не идеш! – каже јој Жељка. Када су почели да се играју, Лела је задивљено гледала и поскакивала заједно с играчима.

– Одмакни се, не сметај! – гурнула је Ивана.

Лела се одмакла и сјела на клупу под брезом. Сунце је гријало, а њој се чинило као да пада мрак.

Дјеца су се играла и престала. Одјурила су низ град. Њихова граја допира-ла је из друге улице.

Лела је узела наколико дрваца и поредала их на клупи:

– Ти си Наташа, а ти Иван, ово је Владо, а ти си Срђан. . . А ово мало је Лела. Она ће се играти с нама, није више мала. Још годину па ће у школу!

Вук ЦЕРОВИЋ

Разговарамо о џекују

- О коме се говори у тексту?
- Ко се све игра, када игде?
- О чему причају и какве су њихове приче?
- Како су се понашали према малој Лели?
- Како је Лела, после њиховог одласка, наставила своју игру?

Задаћак

Напиши причу према следећем почетку и дај јој погодан наслов:

Седали смо у хладу испод старог дуда и причали о узбудљивим доживљајима. Ево, шта сам ја испричао (испричала) . . .

У ПОЗНУ ЈЕСЕН

Чуј, како јауче ветар кроз пуне пољане наше,
И густе слојеве магле у влажни ваља дђ . . .
Са криком узлеће гавран и кружи над мојом главом,
Мутно је небо сво.

Фркће окисђ коњиц и журно у село граби,
И већ пред собом видим убог и стари дом:
На прагу старица стоји и мокру живину ваби,
И с репом косматим својим огроман зељов с њом -
А ветар суморно звижди кроз црна и пуста поља,
И густе слојеве магле у важни део ваља дђ . . .
Са криком узлеће гавран и кружи над мојом главом,
Мутно је небо сво.

Војислав ИЛИЋ

Мање њознаџе речи

дô – долина

убог – сиромашан

космат – длакав

зељов – пас

ваби – мами

РАЗГОВАРАМО О ПЕСМИ

Јесен је чест мотив опеван у песмама.

- Који део јесени слика песник?
- Какво осећање буди у теби?
- Колико песничких слика има у песми?
- Како то да “јауче ветар”?
- Како песник почиње песму и како је завршава?

Уџамџи !

Мотив је најмања тематска јединица једног дела.

Песма у којој се описује природа и осећања изазвана природом зове се описна песма.

Задаџак

Читај песму наглас, али тако да чирањем изразиш како је доживљаваш.
Тако ћеш је научити на памет.

ПОШТА »БАЛОН«

Тјаж је купио велики, надуван, сасвим округлао, црвени балон. Три дана играо се њиме од јутра до мрака, а преко ноћи би га привезао. После три дана балон му је досадио и није више знао шта ће с њим. Онда му сину у глави несташна мисао. Написао је на комадићу хартије: »Овај балон је Тјажев! Ко га нађе, тај је будала!«

Привезао је хартију за канап и пустио балон у ваздух.

Балон је летео, летео и пловио над планинама, а за њим и гавран. Тамо је било лечилиште. На тераси је баш седела бледа болесна Аленка, завијена у коцкасти покривач. Девојчица угледа црвени балон, који је допловио до високе смреке поред терасе. Она га ухвати и прочита хартијицу. Затим истрже лист из свог дневника и написа: *»Хвала. Тјаже! Ја сам болесна Аленка. Тако бих волела да ове године идем у нову школу, коју су саградили у нашем граду, али не могу, јер сам болесна. Сваком, ко нађе овај балон, желим да буде здрав као риба и да у школи има све ђејџице! Аленка.«*

Аленка је пустила балон у ваздух и гледала за њим. А кад је већ био високо на небу, са смреке, на којој је био сакривен, узлети и стари гавран, и муњевито полети за њим.

Баш тога дана у једном дворишту у граду седео је чупави дечко, по имену Мирко. За појасом му је био сребрни каубојски пиштољ, у рукама копље, а у школи

све саме јединице. Угледао је издалека црвени балон који је допловио до дворишта.

— Хоп! — рече он. — Ако скочи на кров баракe, дохватићу балон копљем! Он скочи на кров, дохвати копљем балон и прочита Аленкину поруку, која је висила на канапу. Мирко је поцрвенео од стида. А онда брзо написа на чистој хартији: »Хвала, Аленка! У школи немам ниједну петицу, него пет јединица. Већ сутра ћу покушати да поправим једну јединицу. Сад ћу да пусти овај балон. Кога нађе, желим му да уме ако добро да игра фудбал и да се вере по крововима као ја! Моја адреса: Мирко Харак, Каменчкова 3.«

И тако балон, у пратњи гаврана, отплови поново небом. Носио је поруке, писма и позиве од детета до детета, из земље у земљу. Међу писмим било је и оваквих:

»Ко нађе овај балон, нека дође код мене на трешње! Соња из Випаве.«

» Поправљам све врсте дрвених играчака, своје сам већ све поправио и сад немам никаквог посла. Ко случајно ухвати овај балон, нека са својим поломљеним играчкама дође код мене. Станко Бердајс, Нови трг.

И тако даље.

Деца се дописују, посећују се и тако постају пријатељи. Неко од деце написао је жутом бојом на балону: »Пошта БАЛОН«. Балон сад плови по читавој

земљи и прати га стари гавран. Тако балон увек нађе право место, праву улицу и кућу у којој станује онај коме је писмо намењено. Стога баците понекад старом гаврану неку кору или парче меса.

Можда ће сутра »Пошта БАЛОН« бити код вас.

Лојзе КОВАЧИЋ

РАЗГОВАРАМО О ПЕКЕТУ

Ово је прича о црвеном балону којим се играју деца.

– Балон је полетео са несташном поруком која је дошла у руке болесне девојчице.

- Какву је поруку писала она?
- Црвени балон је тако почео да спаја децу из разних крајева која су постајала прави пријатељи. Постао је »Пошта БАЛОН«
- Коју би ти поруку послао?
- Својим речима кажи поруку ове приповетке.
- Који су ликови у овој приповеци?
- О ком лику има највише података?

Опиши га.

- Очекујеш ли, можда, да балон дође и до тебе?

Објасни

- Каква је то несташна мисао?
- Којим се све речима означава кретање балона?
- Какво треба да буде време да би балон могао спокојно да плови и небом?
- Како то клизи ваздух?

ПРИНЦЕЗА БРЕЗА

Расла је бреза крај пута -
плашлива, трепетна сама.
Без тате и маме смркнута,
тужна за браћом и сестрама.

Ветар је плашио фијуком
и кобним грактањем вране.
Празним оком, црном руком
страх је претио с пољане.

Април је донео радост:
две птице, гнездо и песме.
Зашуми у брези младост
ко живот с хајдучке чесме.

У топле вечери летње
и она с птицама лети.
И лишће шири и цветне
ливаде би да прелети.

Ал' ето, јесен је дошла.
Птице рекоше: "Збогом!"
С њима би и бреза пошла
жутом, злаћаном ногом.

Заплака мала бреза:
"Колико сам сама и пуста!
Хвата ме вечерас језа
имагла, хладна, густа!"

Јесен јој тада узврати:
Брезице, зашто се јадаш!
Твоје се лишће злати
и тиси – Принцеза млада!

Принцеза бреза стресе
лишће, ко злато, на пут,
да ветар га однесе
у град понови капут.

(Препев: М. Милошевић)

Видео ПОДГОРЕЦ

РАЗГОВАРАМО О ПЕСМИ

- Дрвеће је омиљена тема о којој певају песници. Певају они о: јели, бору, храсту, ружи, ораку, јабуци. . . . .
- Ова песма је једна од најлепших песама о брези. За песника - она је принцеза. Песник је овде прави сликар речима који у својој души осећа све њене радосне и тужне трептаје.
- Како си доживео ову песму у целини?
- Која ти се строфа посебно допала?
- Прочетај поново прву строфу ове песме и одреди број стихова и број слогова у сваком стиху.
- Какви су слогови по дужини трајања?
- Има лирима?

 Уџамџи !

Равномерно смењивање кратких и дугих, наглашених и ненаглашењих слогова у стиху назива се ритам.

Објасни:

Зашто је ова бреза - **принцеа**?

РАСТУЖЕНИ МЕСЕЦ

Месец је те вечери био тужан. Његово добро око, наднето над шумом, клизило је веома споро изнад сањиве реке на којој су неуморно клопарале воденице и дозивали се зелени жапци. И у читавој шуми, од далеких извора скривених у густишу, па до сеоског пута којим су преко дана ишла кола до града, никога није било да га развесели.

– Шта је вечерас Месецу? – питале су забринуто срне, хитајући ка ивору.

– Зашто је Месец тако тужан? – понављали су у хору зрикавци, скривени у бусењу траве.

И сви су жуборили, сви су мрморили, сви су ишли на прстима.

А само је зелени ветар, ветар развигорац, ветар који је свуда завиривао и превртао сваки листић, знао шта је Месецу. Јер, ветар је увек знао све што се

дешавало у шуми преко дана. Знао је чак и оно шта се дешавало ноћу, када и зечеви и детлићи спавају дубоким сном.

И ветар је прошаптао зови. Зова је рекла сањивој сови. А сова је казала мени – зашто је тужан Месец румени.

Ево шта ми је испричала сова док је летела изнад крова:

– У граду иза брега, иза много кровова, иза много прозора, иза много углова, иза много врата, станује један дечак: један кудравко, један куштровко, један поспанко. Чудо од детета, каквог нема ни у мојој, ни у твојој улици, ни на крају света!

И тај дечак није као остала деца које се играју лопте, возе се на бициклу и тротинету – он конструише ракете! Страшно дете!

То ми је причала стара сова, док је летела изнад крова.

И тај дечак, који не личи на другу децу, ругао се Месецу. И рекао му да ће једног дана, када код куће не буде била мама, он полетети! Да ће скочити. Да ће поскочити. И да ће одшале Месец прескочити!

Када је Месец ово чуо, забринуо се.

– Какав је то начин да деца ракетом лете преко Месеца! – пожалио се он свом пријатељу ветру – развигорцу.

Од тада Месец, забринут, скита преко уснуле шуме и влажног рита.

... Ветар је ово дошапнуо зови. Зова је рекла сањивој сови. А сова је казала мени – зашто је тужан Месец румени.

Данко НОВАК

ЗАГОНЕТКА

Ноћу шетам,
Светлост лијем.
Дању спавам
Слатко снијем.

Често мењам
Облик лица.
Имам круну
од звздица.

Шимо ЕШИЋ

РАЗГОВАРАМО О ПЕКЕПУ

Ово је прича о Месецу и дечаку.

- Какв је био тај дечак? Чиме се бавио? Шта је он “конструисао”?
- Зашто се дечак ругао Месецу?
- Која је дечакова жеља?
- Знаш ли нешто о томе да се човек спустио на Месец?
- Какав је овај текст? Има ли сличности са песмама?
- Може ли да се препише у стиховима?

Ево овако:

И ветар је прошапутао зови,
Зова је рекла сањивој сови,
а сова је рекла мени -
зашто је тужан Месец румени.

 Уџамџи!

Песма која је написана у прози и слична је лирским песмама са пуно осећања и богата сликама назива се **песма у прози**.

Задаџак

Покушај да причу сове распоредиш у стихове.

ЦВЕТ И ЗЛАТО

Комилује тајцвет,
сав од злата?

– Мама,
тата.

Коса му је - сјајна свила,
руке су му - нежна крила,
куд га воде,
куда броде?

– Према сунцу што се злати,
да га дигне
Иухвати!

(Превод: М. МИЛОШЕВИЋ)

Стојан ТАРАПУЗА

РАЗГОВАРАМО О ПЕСМИ

- О чему пева песник?
- Који је то цвет од злата
кога милују мама и тата?
- Како описује његову косу и руке?
- Јеси ли ти некоме цвет и злато? Коме?

Задаџак

Научи песму напамет.

ДЕЧАКОВА ПЕСМА

Дечаче, зашто кроз шуму јуриш?
Каква то чудна мами те сила?
Хваташ ли птицу или лептира
прозрачних крила?

Шта ће ми птице, лептири бели?
За другом трчим стазом честара,
да чујем да ме развесели
пој чешљугара.

Смеши се лице пролазника.
очи му радостју испуњене
док гледа стабло оморика
и јеле вечно зелене.

Иди, дечаче, с радосном песмом
нека те она кроз живот води ...
Са друговима пролећу певај,
лепоти и слободи!

Вехби КИКАЈ

(са албанског превео Драгутин МАЛОВИЋ)

РАЗГОВАРАМО О ПЕСМИ

- Песник разговара са дечаком који јури кроз шуму?
- Какав одговор добија?
- У којој строфи је порука песме?

ШКОЛА

Школе су велике мирне овце
које окаче велико звонце
па звоне, звоне и децу гоне
у жуте мале авионе.

Школе су велике и добре маме,
стотину деце негују саме,
напамет знају сву своју децу,
и бајке причају о Месецу.

Школе су велики чудни дворци
које освоје храбри основци
сваког септембра пушчаном паљбом
и оловкама – дугачком сабљом.

Сваког септембра
кад јесен ступи
по два су борца
у школској клупи.

Драган ЛУКИЋ

Научимо нове речи:

дворац – лепа и богата кућа, палата, замак ...

замак – зидинама утврђени дворац.

РАЗГОВАРАМО О ПЕСМИ

У песмама песник слика природу, људе и предмете око нас.

- Колико различитих слика има у овој песми? Које се то слике?
- Зашто школе личе на велике и мирне овце?
- Са ким је песник упоредио школе? Шта је заједничко са мамама?
- Зашто су школе велики чудни дворци?
- Шта је песник насликао у четвртој строфи?

Буди è ти песник па каже шта све може да буде школа. Како је у учионици, а како је у школском дворишту.

Домаћи задатак:

Научи песму напамет.

ПРОШЛОСТИ У ПОХОДЕ

1. Свети Сава - (епска народна песма)
2. Свети Сава (песма) - Данило С. Јовановић
3. Свати Сава и ђаво - народна приповетка
4. Пепељуга - народна бајка
5. Пепељуга (драмски текст) - Александра Поповић
6. Најбоље задужбине - Вук Караџић
7. Браћа и сестрица - народна песма
8. Кратке народне умотворине -
9. Марко Краљевић и вила - епска народна песма
10. Јетрвица адамско колено - епска народна песма (балада)
11. Вук (песма) - Душан Радовић
12. Чардак ни на небу ни на земљи - народна бајка

СВЕТИ САВА

Збор зборила господа ришћанска
код билеле цркве Грачанице:

“Боже мили, чуда великога!
Куд се ђеде цар - Немање благо,
седам кула гроша и дуката?”

Ту се деси Немањићу Саво,
па говори господи ришћанској:

“Ој бога вам, господа ришћанска,
не говор’те о мом родитељу,
не говор’тр, не гријеш’те душе!

Није бабо расковао благо
на наџаке нина буздоване,
ни на сабље, нина бојна копља,
ни добријем коњма на ратове;
већ је бабо потрошио благо
на три славна српска манастира:
једну бабо саградио цркву:

б’јел Виландарна сред Горе Свете,
красну славну себе задужбину,

вјечну кућу на ономе св’јету,
да се њему поје летурђија

оног св’јета као и овога;

другу бабо саградио цркву:

Стурденицу на Влаху Староме,
красну славну мајци задужбиву,
својој мајци царици Јелени,

вјечну кућу на ономе св’јету,

да с’ и њојзи поје летурђија

онога св’јета као и овога;

трећу бабо саградио цркву:

Миљешевку на Херцеговини,

Књигу пише светитељу Сава
Своме роду и своме племени
И у књизи ријеч бесједно:
“Поздрављам те, мој милосни роде,
И шљем ти свете благослове:
Бог ти дао здравље и весеље
Мира, слоге и братске љубави,
Јер од тога ништа лепше није
Ни часније нити поштеније.

(Свети Сава пише своме роду)

Свети Сава
(Фреска у манастиру
Милошева)

красну славну Сави задужбину,
вјечну кућу на ономе св'јету,
да с' ина њему поје летурђија
оног св'јета као и овог”.

Углас викну господаришћанска:
“Просто да си, Немањићу Саво!
Проста душа твојих родитеља!
Проста душа и честито т'јело!
Што носили - свијетло вам било!
Што родили - све вам свето било!”
И што рече господаришћанска
на састанку код бијеле цркве,
што год рекли, код бога се стекло!

Народна песма

Мање ђознајше речи и изрази

грош - новац најмање вредности

дукат - назив за златан новац; женски накит

буздован - старинско оружје

наџак - врста буздована

летурђија (литургија) - служба у православној цркви

Виландар (Хилендар) - српски манастир у Светој Гори у Грчкој

ђеде (деде) - изгуби, нестале

фреска - слика израђена воденим бојама на свеже малерисаном зиду

РАЗГОВАРАМО О ПЕСМА

Познато ти је име Свети Савва. Његово право име је Растко Њеманић и најмалаћи је син Стевана Немање, оснивач средњевековне српске државе. Свети Сава је оснивач српске цркве и први српски писац и просветитељ. Веома је омиљен у народу. Успомену на њега народ чува у многим народним песмама и причама.

- Кома је посвећена песма?
- На почетку песме је постављено питање:
“Куд се ђеде цар - Немање благо?”
- Ко на то питање даје одговор?
- Наведи најзначајније цркве и манастире и чије су то задужбине.
- Где се налази Хиландар?

СВЕТИ САВА

Где год има српских школа
Празник овај свуд се слави,
Певају се песме миле
Нашем дичном Светом Сави.

Јер је, децо, Свети Сава
Просветитељ српски био,
Радам својим и животом
Он је славу заслужио.

Волео је децу малу
Зидао им лепе школе
Цркве и још манастире,
Да се људи Богу моле.

Зато сложено ускликнимо
Светитељу нашем Сави
Да му слава вечна буде,
Да га срећна Српчад слави.

Данило С. ЈОВАНОВИЋ

РАЗГОВАРАМО О ПЕСМИ

Многи наши писци, познати и мање познати, писали су о Светом Сави.

Написано је неколико стотина песама.

Њему је посвећени један празник, школска слава, који се слави 27 јануара, познат као Савиндан. Савиндан (Свети Сава) је национални празник Срба у Републици Македонији.

- О чему се говори у овој песми?
- Које су његове заслуге?
- Зашто се велича дело Светога Саве?
- Знаш ли можда Химну Светом Сави?
- Како почиње Химна?

Задаџак

Покушај да нађеш и прочиташ још неку песму или прозу посвећену Светом Сави. Ову песму научи напамет.

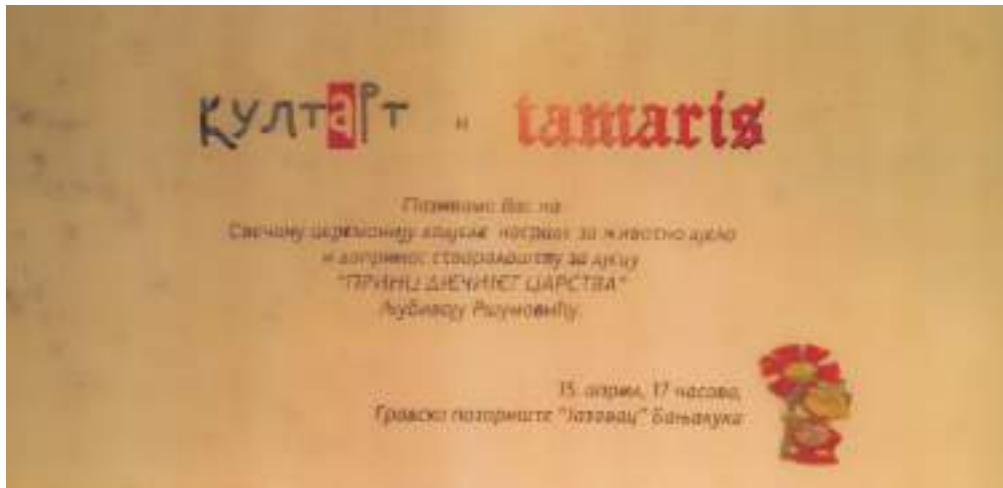
Химна - свечана песма; песма у част државе која се свира и пева у свечаним приликама.

САВИНДАН КАО ШКОЛСКА СЛАВА

Први писани траг о школској прослави Светог Саве потиче из 1734. године и налази се у аустриској народној библиотеци у Бечу. То је уџбеник за III и IV разред српско-латинске школе у Сремским Карловцима. Историчари су забележили и да је земунски протојереј Јевта Ивковић 1812. године увео правила о школској прослави на дан Светог Саве. Кнез Милош је 1823. године донео наредбу да се дан Светог Саве слави као школска слава.

ПОЗИВНИЦА

Пример 2

Позивамо вас да присуствујете свечаној Академији посвећену Дану Светога Саве

“Светом Сави с љубављу”

27. јануари 2010
у 19 часова

Сали Центра за културу
Куманово

УПАМТИ:

Позивница је вид писменог истраживања која се користи при позивању за присуство некој свечаности: отаварању изложбе, промоције књиге, свечаној академији, породичном весељу (рођендан, свадба, слава) итд.

Задатак:

Напиши позивницу другу (другарици) да присуствује прослави твог рођендана.

НАЈБОЉЕ ЗАДУЖБИНЕ

Тако дођу јаданпут два богата човека к светом Сави, па му кажу:

“Свети владико! Богати смо и имамо свега доста. Радили смо, па нам је Бог дао. Знамо, да ће и ово наше богатство проћи. Неће дуго трајати, као и остала што нису били дугог века. За време нашег живота и богатства ради смо да учинимо по неку добру задужбину, па смо дошли к теби, да нам ти кажеш, које су то најбоље задужбине.” “Ја вам нећу сада то казати”, рече богаташима свети Сава “Но идете по свету и чините добра дела. После три године да се вратите, па ћу вам ја тек онда рећи: или сте добро или зло учинили”.

Богаташи су полсушали светог Саву. Узели су доста новца и кренули су на пут, да чине у свету добра дела. Да се не би гдегод у путу срели, један од њих крене право на исток, а други право на север. тако су по свету путовали и чинили народу добра дела. После три године се врате својим кућама.

Кад оду светом Сави, да му кажу шта су урадили и где су били за три године, свети Сава каже прво старијем трговцу : “Шта си ти учинио?” Старији му трговац рече: “Свети владико! За ове три године путовао сам по свету, па сам за свој рођени новац подигао: три велике цркве, три школе, три извора, три гостионице, три моста, три лађе и три болнице. Свакој цркви купио сам по три звона, а свакој школи платио сам по три учитеља; а свакој болници по три лекара”.

Свети Сава му на то рече: “Лепе су твоје задужбине: цркве требају, да се у њима људи Богу моле; школе требају, да се деца уче свему што је добро; извори требају; да се са њим мештани и путници напију лепе и чисте воде; гостионице требају, да се у њих склоне путници и намерници; мостови требају, да се људи не даве по дубоким рекама; лађе требају, да преносе путнике преко великих вода; болнице требају, да се у њима лече болесни; звона требају да оглашавају службу Божју и да позивљу људе у цркву; учитељи требају, да упућују децу на рад, поштење и звање; лекари требају, да чувају народно здравље и народни живот”.

За овим се свети Сава окрене млађем трговцу, па га упита: “А што си ти урадио за ове три године?” Млађи трговац му рече: “Свети владико! Ево да ти све по реду кажем. Кад сам стигао у прво село, беше запао један путник, с колима и воловима, у једно велико блато; ја му помогах, те одатле изиђе. У другом селу беше се запалила кућа, те да ја не викнух, хоћеше изгорети и он и чељад му. У

трећем селу уклоних мало дете спута испред кола, која хтедоше да га прегазе. У четвртном селу чувао сам за седам дана и седам ноћи сиротог болесника, који не имађеше никога више сем два нејака детета, нудећи и дворећи га. У петом селу извадих из бунара једно дете, које се хтело онога часа утопити. У шестом селу растерах разбојнике испред куће једног великог богаташа. У седмом селу накалених и пасадих поред пута три велике и племените воћке. У осмом селу одбраних слабијех од јачег, који га хођеше убити. У деветом селу оправрио сам један напуштен и забатаљен извор поред једног великог друма. У десетом селу нахраних једног убогог старца и поред тога дадох му гуњ и опанке. У једанаестом селу показах пут за оближњи град неким странцима. У дванаестом селу нађох и дадох пуну кесу новаца човеку, који је беше изгубио, и то баш онеме који ме прошле вечери не прими на преноћиште. Најзад, у једном граду поделих сиротињи сав новац који сам био са собом понео, тако да сам без паре дошао кући”.

Зарадовао се свети Сава оволиком добротом делима млађег трговца, па га загрли, пољуби и рече му:”Жив ми био, синко, и велику срећу имао! Задужбине се могу подизата и новцем и добрим делима. Но задужбине, које се подужу новцем мање су од задужбине, које се чине добрим делима. Задужбина, коју неко чини сам собом, својим личним радом, лишавајући се и сам мучећи се, више вреду од задужбине која се новцем подиже.

Твоје су задужбине боље од задужбине твога старијег друга”.

НАРОДНА ПРИЧА

Црква свети Ђорђе у Старомнагоричну
- задужбина Краља Милутина

Задужбина. Највећа је задужбина начинити намастир (*манасѿир*) или цркву као што су српски цареи и краљеви градили; потом је задужбина наћинити чуприју (мост) на каквој води или преко баре; калдрму по рђаву путу; воду довести и начинити близу пута (и то се каже градити и начинити — себи — задужбину); уса-дити или накалемити воћку близу пута; гладног наранити, жедног напојити, голог оћести (*обући, оденући*) (но ово се каже чинити и учинити **з а д у ж б и н у**) и т д . . .

(из Српског рјечника)

Вук СТЕФАНОВИЋ КАРАЏИЋ

Разјоварано о ѿекеѿу

задужбина — грађевина или црква коју подиже неки владар или богати човек у корист свим људима. На њима стоји натпис — име онога који је омогућио да се агради и коме је намењена. Задужбинар или ктитор цркве је насликан на зиду са грађевином коју држи у рукама.

 Уѿамѿи !

Легенде су приче у којима се говори о некој знаменитој историјској личности или о постанку неког места.

- Код кога су дошла два богата трговца?
- Што су тражили од светог Саве?
- Шта им је рекао свети Сава и куда их је упутио?
- Колико је добрих дела учинио старији трговац?
- Наброј дела која је учинио млађи трговац.
- Како си схватио поруку: “Задужбине се могу подозати и новцем и добрим делима.”?
- Присети се: Јеси ли ти начинио неко добро дело?

Задатак

Напиши састав на тему: Легенда коју сам чуо.

СЕСТРЕ БЕЗ БРАТА

Двије сеје брата не имале,
па га вију од бијеле свиле,
од бијеле и још од црвене;
струк му међу дрво шимширово,
црне очи два драга камена
обрвице – морске пијавице,
ситне зубе – два низа бисера;
залажу га медом и шећером;
“То нам једи, па нам пробјеседи!”

Народна песма

Научимо непознате речи

дрво шимширово - зимзелено украсно шибље
(шимшир)
залажу - хране

Браћа и сестрица

Два су брата упоредорасла
Имеђ' њима танковрха јела.
Борирасли горе у висину,
заклањали танковиту јелу
од олује и сјевера љута,
те јој гране ув' јек се зелене.
То не била два бора зелена,
већ то била два брата рођена,
а међ' њима сестра јединица.
Браћа секу своју закриљали
као бори танковиту јелу
од олује и сјевера љута.

Народна песма

Разговарамо о њесмама

Прочитао (ла) си две народне лирске песме. Оне припадају породичним песмама. У њима се говори о односима међу члановима породице.

У песми “Двије сестре брата не имале” опевана је велика љубав сестре према брату. Сестре немају брата па га праве од разних материјала.

- Од чега га овде праве?
- Зашто баш од најлепших материјала?
- Чиме га хране?
- Протумачи последњи стих ове песме.
- С чиме се упоређује лепота очију, обрва и зуба?

У песми “Браћа и сестрица” опевана је љубав браће према сестри. Та љубав је такође пуна топлине и нежности.

- Како се браћа односе према сестрици - јединици?
- Од чега јештите?

Уџамши!

Лирске народне песме су кратке и њима се дају јака осећања. Разноврсне су по тематици. Многе од њих имају и своју мелодију и могу да се певају.

Задаџак

Научи напамет једну лирску песму.

КРАТКЕ НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

Пословице:

- Зрно по зено погача, камен по камен палача.
- Језик кости нема, а кости ломи.
- Умцарује, снага кладе ваља.
- На млађима свет остаје.
- Што можеш данас, не остављај за сутра.

Изреке:

- Једна глава, хиљаду језика.
- Загрчио се као две паре у кеси.
- Залуд ми је бисер, кад ми грло дави.
- Да носа нема, пасео би траву.
- Свака му ријеч батине вриједи.

Пиџалице:

1. Питали лети гору:
  - Зашто плачеш кад си тако окићена?
  - Зато што знам да после лета долази зима.

2. Пиџали Марка:

- Који је јунак најбољи на свету?
- Онај који презире смрт, а воли живот.

Загонетке:

1. Копутује без ногу? (вода)
2. Шта треба једној доброј чизми? (друга чизма)

Брзалице:

1. Лежи куја жута крај пута.
2. На кантару катран, кантар мерикатран.
3. Миш уз пушку, миш низ пушку.
4. Црн јарац црном трну црн врх гризе,
не гризи ми црни јарче црн врх.

МАРКО КРАЉЕВИЋ И ВИЛА

Појездише до два побратима
преко красна Мироћа планине:
та једно је Краљевићу Марко,
а дрго је војвода Милошу;
напоредо језде добре коње,
напоредо носе копља бојна,
један другом бело лице љуби,
од милоште до два побратима;
паке Марко на Шарцу задрема,
пак беседи побратиму своме:
“А мој брате, војвода Милошу,
тешко ме је санак обрвао,
певај, брате, те ме разговарај!”
Ал беседи војвода Милошу:
“А мој брате, Краљевићу Марко,
ја би тебе, брате, попевао,
ал’ сам синоћ много пио вино
у планини с вилом Равијојлом,
пак је мене запретила вила,
ако мене чује да попевам,
оће мене она устрелити
и у грло и у срце живо”.
Ал’ беседи Краљевићу Марко:
”Певај, брате, ти се не бој виле
док је мене Краљевића Марка,
и мојега видовита Шарца,
и мојега шестопера златна!”
Онда Милош поче да попева,
а красну је песму започео
од сви наши бољи и старији,
како ј’ који држо краљевину
по честитој по Маџедонији,

како себе има задужбину;
а Марку је песма омилила,
наслони се седлу на облучје;
Марко спава, Милош попијева.
Зачула га вила Равијојла,
па Милошу поче да отпева;
Милош пева, вила му отпева,
лепше грло у Милоша царско
јесте лепше него је у виле.
Расрди се вила Равијојла,
пак отскочи у Мироч планину,
запе лука и две беле стреле:
једна уд’ри у грло Милоша,
друго уд’ри у срце јуначко.
Рече Милош: ”Јао моја мајко!
Јао Марко, побратиме!
Јао брате, вила ме устрели
Анисам ли тебе беседио
да не певам кроз Мироч планину?”
А Марко се трже иза санка,
па отскочи с коња шаренога,
добро Шарцу колена потеже,
Шарца коња и грли и љуби:
“Јао Шаро, моје десно крило!
Достигни ми вилу Равијојлу,
чистим ћу те сребром потковати,
чистим сребром и жеженим златом;
покрићу те свилом до колена,
од колена ките до копита;
Гриву ћу ти измешати златом,
а поткитит ситнијем бисером.
Ако лимине достигнеш виле,
оба ћу ти ока извадити,
све четриноге подломити,

па ћу т' овде тако оставити,
те се туци од јеле до јеле,
ко је Марко, без мог побратима".
Довати се Шарцу на рамена,
пак потрча кроз Мироч планину,
Вола лети по вр'у планине,
Шарац језди по сред планине:
нигде виле чути ни видети.
Кад је Шарац сагледао вилу
по три копља у висину скаче,
по четири добре унапредак
брзо Шарац достигнуо вилу.
Кад се вила виде на невољи,
прну јадна небу под облаке;
потеже се буздованом Марко
пустимице, добро, нештедице,
белу вилу међ' плећи удари,
обори је на земљицу чарну,
пак је стаде бити буздовану:
преврћи је десне на лијеву,
пак је бије шестопером златним:
"Зашто, вило, да те бог убије!
Зашт' устрели побратима мога?
Дај ти биља ономе јунаку,

јер се нећеш наносити главе".
Ста га вила богом братимити:
"Богом брате, Краљевићу Марко,
вишњим богом и светим Јованом,
дај ме пуштај у планину живу,
да наберем по Мирочу биља,
да загасим ране на јунаку".
Ал' је Марко милостив на бога,
а жалостив на срцу јуначком:
пусти вилу у планину живу.
Биље бере по Мирочу вила,
биље бере, често се одзива:
"Сад ћу доћи, богом побратиме!
Набра вила по Мирочу биља
Изагаси ране на јунаку:
лепше грло у Милоша царско,
јесте лепше него што је било,
а здравије срце у јунаку,
баш здравије него што је било.
Оде вила у Мироч планину,
оде Марко с побратимом својим,
отидоше поречкој крајини,
и Тимок су воду пребродили
на Брегову, селу великоме,
па одоше крајини Видинској;
али вила међ' вилама каже:
"О, чујте, виле другарице!
Не стрљајте по гори јунака
док је гласа Краљевића Марка,
и његова водовита Шарца,
и његова шестопера златна!
Што сам, јадна од њега претрпила,
И једва сам и жива остала!"

Епска народна песма

Научимо нејознајне речи

Вила (бела вила, вила Равијојла) - често се помиње у народним песмама. Иначе је женско биће натриродне моћи. Вук Караџић је записао: "По народном веровању виле живе по великим планинама и по камењацима око вода. Вила је свака млада, лијепа, у бијелу танку хаљину обучена, и дугачке, низ леђа и прса распуштене косе. Виле неће ником зла учинити докле их ко не увриједи, а кад их увриједи онда га различно наказе ...".

јездити - јахати

Мироч - планина у Србији

копље - старинско оружје, а данас спортски реквизит

беседи - говори

облучје - предњи, виши део седла

расрди - разљути

колан - појас којим се седло утврђује за коња

жежено злато - топљено злато

црна - црна

шестопер - буздован од шест пера

лук и стрела - старинско оружје

Разговарамо о ђесми

Марко Краљевић је познати јунак из народних песама. Био је син краља Вукашина и живео је у Прилепу. О њему певају сви народи на Балкану. Чувен је по својој храбрости и племенитости. омагао је сиромашне и бранио немоћне. Поред Марка опеван је и његов коњ Шарац и буздован.

Милош Обилић је такође познати јунак из песама о Боју на Косову.

- Ко је опеван у овој песми?
- Зашто Милош не жели да пева?
- Протумачи: "Певај, брате, ти се не бој виле."!
- Зашто вола запиње лук и стрелу?
- Како Марко успева да ухвати вилу?
- На који начин вила оживљава јунака?
- Коју поруку шаље вила осталим вилама?

Уџамџи!

Епске народне песме су дугачке и певају о неком догађају, или некој личности. Зову се и десетерке, јер је сваки стих у песми састављен од десет слогова.

Задаџак

Пронађи и прочитај, бар још једну, песму о Марку Краљевићу.

ЈЕТРВИЦА АДАМСКО КОЛЕНО

Храни мајка два нејака сина
у зле дане, у године гладне,
кад је била понајскупља храна:
ока брашна тридесет динара.
Хранила их и од' ранила их
на преслици и десници руци.
Кад су деца женидбе дорасла,
оба два је оженила мајка,
довела им две лепе девојке:
Виду Винку, Давиду Ковиљку.
Јетрвице мало живовале,
мало време три године дана:
кад настала година четврта,
свака роди по једнога сина,
Винка Мирка, Ковиљка Маринка.
Ал' не прође ни година дана,
ни година, нит' ће половина,
разболе се невестица Винка,
разболе се, хоће умријети,
па дозива своју јетрвицу:
“Ој, Ковиљка, мила сестро моја,
ја болујем и хоћу умрети,
аманет ти сиротице моја,
сиротице и моје и твоје!
Пази, секо, сиротицу моју:
кад Маринку бела хлеба сечеш,
подај, секо, и мојему Мирку,
њему подај од хлеба корице -
нек се знаде да је сиротица,
да мој Мирко своје мајке нема.
Ој, Ковиљка, мила сестро моја,
кад Маринку справиш кошуљицу,

моме Мирку закрепи траљицу -
нек се знаде да је сиротица,
да мој Мирко своје мајке нема.
Ој, Ковиљка, мила сестро моја,
кад нам света недељица дође,
кад изађеш на сокак међ' друге,
твог Маринка на крило поседи,
мога Мирка код себе на земљу -
нек се знаде да је сиротица,
да мој Мирко своје мајке нема.
Ој, Ковиљка, мила сестро моја,
кад нам свето Васкрсење дође,
кад нам деци рухо покројите,
вашем кројте како вама драго,
моме кројте чисто рухо црно -
нек се знаде да је сиротица,
да мој Мирко своје мајке нема”.
То изусту невестица Винка,
то изусту, па душицу пусти.
Хвака богу, хвала јединоме!
Ковиљка је срца милостива,
она знаде шта је сиротињство
(од малоће сиротица ј' била):
прије Мирку бела хлебца даје,
прије Мирку нег' своме Маринку;
прије Мирку скроји кошуљицу,
прије Мирку нег' своме Маринку.
Кадно света недељица дође,
кад изиђе на сокак међ' друге,
њеног Мирка на крило посади,
свог Маринка до себе на земљу:
нитко не зна да је сиротица,

а да Мирко своје мајке нема.
Кадно свето Васкрсење дође,
кад на деци рухо покројише,
какво Мирку, онако Маринку,
свако мисли и свако се диви
како стрина негује их оба,
као да су браћица рођена.
Кад Ковиљка у цркву пошеће,
обојицу води за ручицу.
а сав народ стрину благосиља
(сам ли Господ из небеског царства):
“Ој, Ковиљка, колена адамско,
проста душа твојих родитеља,
који су те породили мудру,
међ’ туђу те браћу оправили
па ти знадеш шта је сиротињство!”
Боже мили, на свему ти хвала!
Тако ради јетрва Ковиљка:
она храни оба своја сина,
хранила их до седамн’ест лета.
Кад настало лето осмн’есто,
писат пође царевивезире,
писат пође по земљици царској
и он купи на цареву војску:
где с’ у кући четир’ мушке главе,
од четворо узима тројицу;
где с’ тројица, узима двојицу;
где двојица, онда обојицу;
где је један, и оног једнога.
Редак дође Ковиљкином двору
да јој иде Мирко и Маринко,
да јој идуна цареву војску.
Обадва их оправила мајка
да јој идуна цареву војску.

Кад је било у боју првоне
кад у ватру деца ударила,
пуче пушка из те ватре прве,
пуче прва те уби Маринка.
Сам остаде сиротица Мирко,
сам остаде на царевој војсци.
Војевао за девет година.
Кад настала година десета,
прекиде се та царева војска,
не зна Мирко на коју ће страну:
да ли стрини, да ли свету белу.
Окрете се својој милој стрини.
Далеко га она угледала,
па је пред њ’ стала ишетала:
“Чедо Мирко, а где је Маринко?”
“Ој, бога ми, моја мила мајко, -
јер за другу боље не знам мајку -
кад смо били у боју првоне,
пуче пушка из те ватре прве,
пуче прва те уби Маринка!
Заплака се јетрва Ковиљка,
па говори сиротици Мирку:
“Чедо Мирко, ’оди ближе стрини!
Ја не имам да загрлим сина,
а тинемаш да т’ загрли мајка, -
’оди, Мирко, да т’ загрли стрина!”

Народна песма

Мање ђознаје речи и изрази

јетрве - жене два брата
преслица - справа за предење
аманет - порука која се оставља некоме
ока - стара мера за тежину
траљицу - сиротињска одећа
сиротица - сироче
сокак - узана улица
рухо - одећа
скерлет - свилена црвена тканина
царев везир - високи заповедник у турској војсци
војевати - ратовати

Разјоварано о ђесми

- Шта је опевано у овој народној песми?
- Који је главни лик, а који су споредни ликови?
- Како се слажу Винка и Ковиљка?
- Какав аманет оставља Винка на самрти својој јетрви Ковиљки?
- На који начин Ковиљка испуњава жеље своје јетрве?
- Зашто народ благосиља стрину Ковиљку?
- Крај песме је изузетно потресан. Зашто?
- Опиши како замишљаш Ковиљку.
- Може ли да се заврши песма али тако да има другачији крај?

Уђамђи !

Народне песме у којима се опева неки догађај и исказује осећања, а по дужини су сличне епским песмама називају се лирско - епске песме.

Задађак

Пронађи и прочитај песму: Предраг и Ненад.

Народна ђословица

Тешко свуда своме без својега.

Разговарамо о њему

О Вуку Караџићу, о његовом раду и заслугама, речено је И написано много. Свуда се он велича и његово дело које је оставио.

- Зашто је Вук заслужан?
- Како се он борио за свој народ?
- Каква је и колика његова победа?
- Зашто се каже “самоуки Вук”?
- Објасни његове речи: *”Пиши као што говориш, а читај како је записано.”*

Уџамџи !

Вуку Караџићу припада слава зато што је:

- створио српску азбуку којом се данас служимо;
- сакупљао народне умотворине (бајке, песме, приче, пословице, загонетке ...);
- Сакупљао народне речи за свој српски рјечник;
- описивао народне обичаје и
- писао о животима великих људи свога времена.

Задаџак:

Научи на памет неколико пословица, загонетки, бројалица и брзалица, питалица и изрека.

ИЗВЕШТАЈ

Извештај о спортским активноцима ученика Основне школе “Вук Караџић” у Кумамову

Спортски живот ученика одвија се на часовима физичког васпитања као и у раду спортске секције у чијем саставу су више мушких и женских екипа за: кошарку, рукомет, одбојку, атлетику и мали фудбал.

Током школске године све ове екипе учествовале су на многим такмичењима и турнирима које су организовале друге школе у граду. Посебно истичемо њихово учешће на општинским такмичењима.

Различити су успеси које су постигле све екипе на овим такмичењима. Женска рукометна екипа је освојила I место и стекла право да се такмичи у региону.

Мушка кошаркашка екипа је освојила друго место, а рукометна четврто место. На пролећном кросу атлетичари су освојили треће и шесто место.

На основу свега може да се закључи да ученици наше школе имају изузетное многучности да се активно баве спортом и да постижу још боље резултате.

Руководилац селекције

УПАМТИ:

Извештај је посебна врста писменог састава којим се, на основу одређених података, верно, јасно и разумљиво упознаје читалац (слушалац) са неким активностима избивањима.

Извештај мора да садржи неке основне податке - одговоре на следећа питања: ко, шта, где, када и зашто.

Задатак:

Напиши извештај о раду еколошке секције у твојој школи.

Извештај може да се ради и групно. Формирајте три групе и одредите која ће група шта да ради. Затим, заједнички напишите исти.

ЧАРДАК НИ НА НЕБ, НИ НА ЗЕМЉИ

Био цар, па имао три сина и једну кћер, коју је чувао као очи у глави. Кад девојка одрасте, једно вече замоли се оцу своме да јој допусти да изиђе с браћом мало пред дворе у шетњу; и отац јој допусти. Али тек што изиђе пред двор, у један мах долети из неба змај, шчепа девојку између браће и однесе је у облаке. браћа отрче брже - боље оцу и кажу му шта је било, и рекне му да би они радо своју сестру потражили. Отац им допусти да иду да је траже, и да им свакоме по коња и остало што треба за пут; и тако они отиду.

По дугоме путовању наиђу на један чардак који нити је на небу нити на земљи. Помисле да неће у ономе чардаку бити њихова сестра, па се домах стану договарати како би се на њ попели. И последије дугога промишљања и договарања договоре се да један од њих свога коња закоље и од коњске коже да скроје опуту, па притврдивши један крај од ње застријелу, да пусте одоздо стријелу из лука да се добро за чардак прихвати како би се уз њу попети могли.

Малђа два брата рекну старијем да он свога коња закоље, али он не хтједне. Онда најмлађи закоље свога; од коже његове скроји опут, један крај од ње веже за стријелу, пак је пусти из лука у чардак. Кад дође да се пење уз опут, опет најстарији и средњи не хтједе се пети, него се попне најмлађи. попевши се горе, стане ићи из једне собе у другу. И тако наиђе на једну собу у којој види своју сестру гдје сједи, а змај јој метнуо своју главу у крило и спава. Она, кад види брата својег, уплаши се и почне га тихо молити да бјежи док сеније змај пробудио.

Али он не хтједе, већ узме буздован па размахну њиме и удари змаја у главу. А змај се из сна маши руком на оно мјесто гдје га он удари па рече дјевојци:

- А, овдје ме нешто уједе.

Кад она опет рекне, а царев син још једном удари у главу, змај опет рече дјевојци:

- Опет ме нешто овдје уједе.

Кад он трећи пут замахне да га удари, онда му сестра покаже да удари у срце, И он ударио онамо. И како га удари, змај остане на мјесту мртав, а царева га кћи стру с крила, па потрчи брату своме те се сњиме пољуби. Па узевши га за руку стане га водити кроз све собе.

Најпре га уведе у једну собу у којој је био крилатаст вранац за јаслима привезан са цијелим такумом од чистога сребра. Потом га одведе у другу собу у којој је за јаслама стајао крилатаст ђогат с такумом од сухога злата. Најпослије га одведе у трећу собу гдје је за јаслама био крилатаст кулаш и на њему такум драгим камењемокићен. Кад прође те собе, онда га сестра одведе у једну собу у којој је дјевојка једна сједила за златним ђерђефом и златном жицом везла. Из те собе одведе га у другу у којој је друга дјевојка златне жице испредала. А најпослије уведе га у једну собу у којој је трећа дјевојка бисер низала, а пред њом на златној тепсији од злата квочка с пилићима бисер кљуцала. Све ово обишавши И видјевши врати се натраг у ону собу гдје је мртав змај лежао, па га извуче напољу И баци на земљу. А браћа, кад га виде, умало их грозница не ухвати. Потом најмлађи брат спусти најприје сестру своју браћи, па ондасве три дјевојке, једну за другом. Спуштајући дјевојке браћи сваку је намјењивао чија ће која бити. А кад спусти трећу, он њу за себе намијени.

Његова браћа, завидећи му што је он био јунак, те је сестру нашао и избавио, пресијеку опуту да он не би могао сићи. Онда нађу у поље једно чобанче код оваца, преобуку га и мјесто брата свога оцу поведу, а сестри својој и дјевојкама оштро запријете да никому не казују што су они учинили.

Послије неког времена дозна брат на чардаку да се браћа његова и оно чобанче онијем дјевојкама жене. Онај исти дан у који се најстарији брат вјенчао, он узјаше на вранца; па, баш кад су сватови из двора излазили, долети међу њих те свога брата младожењу удари буздованом да се одмах с кола преметнуо. Онда одлети опет на чардак.

Кад дозна да му се средњи брат жени, а ону оно исто вријеме кад су сватови из двора ишли долети на ђогату те и средњега брата удари тако да се двапут преметнуо; па између сватове опет одлети.

Напосљетку дознавши да се чобанин његовом дјевојком жени, узјаше на калуша и одлети у сватове. Баш кад су из двора излазили, младожењу удари буздованом да се трипут преметнуо.

А сватови ђипеда га ухвате, али он не хтједе ни бјежати, него се покаже да је он најмлађи царев син и да су га браћа од зависти оставили на ономе чардаку у којему је он сестру нашао и змаја убио. А то све засвједочи и сестра и оне дјевојке.

Кад то цар чује, он се наљути на своја два сина и отјера их одмах од себе, а њега ожени дјевојком коју је сам изабрао; и остави га након себе да царује.

Народна приповетка

Научимо нове речи

чардак - већа вишеспратна кућа, дворац

опута - тенка кожна врпца којом су оплетени опанци

такум - коњска опрема

кулаш - риђаст коњ

ђогат - коњ беле длаке

ђерђеф - оквирна коме је натегнуто платно које се везе

кукољ (види пословицу) - коровска биљка која расте по усевима и смањује принос. Ако се ова реч односи на људе, онда означава рђавог човека.

врани коњ (вранац) - коњ црне длаке

јасле - преграда у коју се ставља храна за стоку
змај - натприродно биће

Разговарамо о шекеши

Подсети се да су **бајке** приче у којима се приповеда о невероватним догађајима. У њима се појављују разна чудовишта (змајеви, виле, чаробњаци, патуљци и дивови), али и обични људи. Оне су значајне и по томе што у њима побеђује правда, јер је она увек на страни слабијег.

- Наведи више појединости по којима се закључује да је ова прича бајка.
- Које натприродне биће се појављује?
- Куда су браћа пошла?
- На што су наишла?
- Ко убија змаја и ослобађа сестру?
- Како су се старија браћа понела према њему?
- Каже се да правда увек побеђује. Како је овде победила правда?
- Ко је главни лик, а ко споредни?

Пословица

У сваком житу има кукоља.

Лик је носилац радње у књижевном делу. Може бити главни и споредни. Лик може да се прикаже физичким изгледом и особинама које поседује.

Задаћак

Укратко препричај бајку.

ХОЋУ ДА ВОЛИМ

1.	Чаробне боје (проза)	-	Јевгениј Пермајк
2.	Путовање (проза)	-	Исак Башевис Сингер
3.	Зима (песма)	-	Душан Васиљев
4.	Босоноги и небо	-	Бранислав Црнчевић
5.	Рађање мјесеца	-	Густав Крклец
6.	Бајка о ливади (проза)	-	Стеван Раичковић
7.	Малицвет (проза)	-	Лардер Лакснес
8.	Снежана (песма)	-	Раша Перић
9.	Олуја (проза)	-	Ранко Павловић
10.	Ветар (проза)	-	Јованка Јоргачевић
11.	Ленка (песма)	-	Кочо Рацин
12.	Треба знати одабрати (д.т)	-	Милорад Божичковић
13.	Препирка (песма)	-	Десанка Максимовић
14.			
15.	Изокренута прича	-	Бранко Ћопић
16.	Шаљиве лирске песме		

ЧАРОБНЕ БОЈЕ

Једном у сто година најбољи међу свим добрим старцима, Деда – Мраз, доноси на новогодишњу ноћ седам чаробних боја. Тим бојама може да се нацрта све што зажелиш, а оно што нацрташ постаће и у стварности.

Ако хоћеш нацртај брод и плови на њему! Ако хоћеш, нацртај крдо крава и води их на пашу ... Или звездани брод – и лети ка звездама ... Ако ти желиш да нацрташ нешто обичније, столицу, на пример – изволи ... Нацртај њу! Али ево шта је најинтересантније: и брод, и крдо крава и звездани брод, и столица - све постане стварно и потпуно исто као на цртежу.

Деда – Мраз доноси боје најбољем од све добре деце. И то је разумљиво: ако чаробне боје доспеју у руке злог дечака или зле девојчице, они би могли да створе много невоља. Могли би, на пример, тим бојама да нацртају човеку још један нос и човек би имао два носа. Могли би да нацртају псу рогове, кокошки бркове, а мачки грбу и били би - пас рогат, кокошка брката, мачка грбава.

Зато Деда – Мраз врло дуго проверава дечја срца, па тек после тога одлучује коме да поклони чаробне боје.

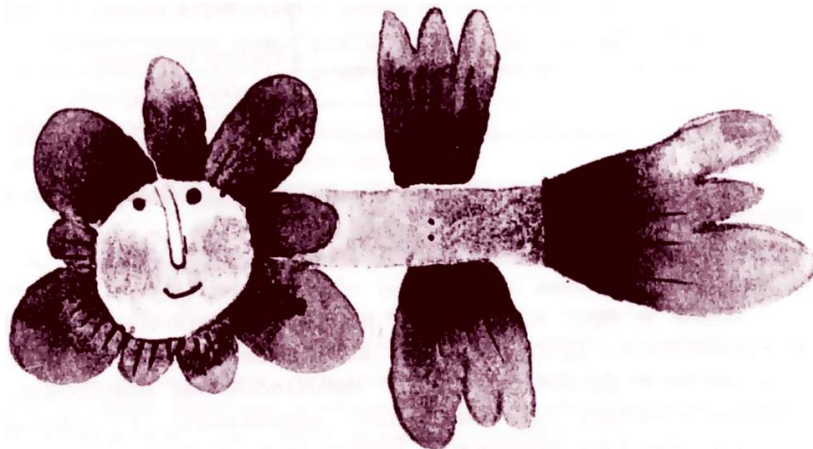
Последњи пут поклонио је Деда – Мраз боје једном добром дечаку.

Тај дечак се обрадовао бојама и одмах почео марљиво да црта. Баки је нацртао топао огртач, мами свечану хаљину, а оцу нову ловачку пушку. Једном слепом старцу нацртао очи, а својим друговима велику школу ...

Не одмарајући се, дечак је цртао читав дан и читаво вече. Цртао је другог и

трећег и четвртог дана ... Цртао је желећи људима добро. Цртао је све док није потрошио све боје. Али ...

Нико није могао да се користи нацртаним и створеним стварима. Огртач нацртан за баку личио је на крпу за брисање пода, мамина хаљина била је много шарена и личила је на џак, тако да мама није хтела да је обуче, пушка је била неисправна и крива, очи за слепог старца подсећале су на два плава кликера и њиме није могао да види, а школа коју је тако усрдно нацртао била је толико ружна да су се деца плашила и да јој приђу.

Појавиле су се многе ствари којима се нико није могао користити и од којих су се људи ужасавали.

- Како си могао да створиш тако много рђавих ствари, ти који си најбољи од све добре деце?!

И дечак је заплакао. Он је тако желео да људе учини срећним, али, не умејући да црта, он је узалуд потрошио све боје.

Дечак је плакао тако гласно и неутешно да га је чуо најбољи од свих добрих старца – Деда – Мраз. Вратио се и ставио пред њега нове боје.

– Само то су, драги дечаче, обичне боје ... Али и оне могу да постану чаробне ако ти зажелиш.

Тако је рекао Деда – Мрази отишао ...

Прошло је много, врло много времена. Дечак је постао младић, па одрастао човек, а потом старац ... Целог живота цртао је обичним бојама. Цртао је куће, људе, одећу, авионе, мостове, железничке станице ... И дошло је време, настали су срећни дани када је оно што је нацртао на хартији почело да постаје стварносат.

Појавило се мноштво прекрасних зграда саграђених по његовим цртежима.

Полетели су чудесни авиони. Са обале на обалу протегли су се мостви ... Витрине и излоге улепшавале су тканине изванредних боја, теписи чијим шарама није било равних, намештај који је зачуђавао својом једноставношћу и лепотом.

И нико није могао да верује да је то све насликао обичним бојама. Сви су их сматрали за чаробне ...

... То се дешавало у свету ... То се дешава не само са бојама, већ и са обичном секиром или шиваћом иглом, па чак и са обичном глином ... То се дешава са свим чега се прихвате руке највећег од свих чаробњака – руке радног и истрајног човека ...

Јевгениј ПЕРМЈАК

У свој новурећ

витрина — стаклени ормар у коме су смештене књиге, ситни украсни предмети или стакларија.

Разговарамо о њексју

- Када Деда – Мраз даје поклене доброј деци?
- Какве су те чаробне боје које поклања једном у сто година?
- Зашто нису чаробне боје помагале дечаку да нацрта корисне ствари?
- Објасни: Када су његови цртежи, нацртани обичним бојама, постали стварност?
- Шта је било потребно да уради?
- Зашто су његове боје сматрали чаробним?
- Обрати пажњу на два последња одељка.
- Шта ти треба да урадиш да би све твоје жеље постале стварност?

Задаџак

Напиши састав на тему: Желим да постанем.

ПУТОВАЊЕ

(Одломак)

Мали воз је почео да се креће. Седео сам крај прозора и гледао напоље. Изгледало ми је да људи иду уназад. Кола која су вукла коњи ишла су назад. Телефонски стубови су трчали. Поред мене су седеле мајка и сестра Хинделе, која је у крилима држала бебу, и брат Мојше. Путовали смо од Радзимића према Варшави.

Мој старији брат Јашуа, путовао је теретним колима која су вукли коњи и у којима је превожен намештај и старе ствари. Отац је већ био у Варшави. Изнајмио је стан у Крохмалној улици број 10, где је хтео да оснује свој рабински суд.

Селидба из малог града Радзимани у велики град Варшаву, за породицу је представљала проблем и терет, али за мене је то била радост, Сваког тренутка искрсавали су нови доживљаји. Мала локомотива (шаљиво су је звали »саморов«) весело је пиштала. С времена на време, пуштала је пару и дим баш као и велика локомотива. Пролазили смо поред селâ, колиба са сламним крововима, пашњака на којима су пасле краве и коњи. Два коња су се чешала вратовима. На пољима су стајала страшила обучена у дроњке, а птице су кружиле око њих грачући и крештећи. Стално сам запиткивао мајку: Шта је ово? Шта је оно? Мајка и сестра су ми одговорале. Чак и наше сапутнице су покушавале да ми објасне неке ствари. Ипак нисам био задовољан. Био сам обузет радозналешћу и жеђу за објашњењима. Зашто краве једу траву? Зашто дим излази из оцака? Зашто птица

има крила, а теле нема? Зашто неки људи иду пешке, а други се возе колима?

Мајка би одмахнула главом: >Дечко ме доводи до лудила!<

Путовање је било кратко, једва два сата, али је на мене оставило толико утисака да ми се чинило много дуже. Како смо се приближавали Варшави, било је све више чуда. Појављивале су се зграде са балконима. Прошли смо поред огромног гробља са хиљадама надгробних споменика. Појавио се један црвени трамвај. У даљини, назирале су се фабрике са високим димњацима и огољеним прозорима. Схватио сам да више нема никаквог смисла да запиткујем па сам заћутао. Тада је мали воз стао.

Исак БАШЕВИС СИНГЕР

(С енглеског превела:

Слободанка Зарић)

Непознате речи и изрази

рабин - јеврејски свештеник и вероучитељ

самовар - посуда за кување чаја

Варшава - главни град Полске

Разговарамо о њекеју

Путовања причињавају задовољства.

Понекад могу бити и непријатни.

- Како дечак доживљава своје путовање?
- Чиме су путовали?
- Ко је све одговорио на дечакова радознала питања?
- Јеси ли ти путовао негде и чиме?
- Упореди своје путовање са дечаковим!

Задаћак

Напиши састав на тему: Занимљиво путовање

ЗИМА

Сва је природа обукла бело:
питоме долине и горди брег;
и једна грлица мала
у свом гнезду задрхтала.
Пао је први снег.

И дивље звери погнуте главе
полазе у свој спремљени збег,
а земља уморна дрема.
Нигде сада живота нема,
јер пада први снег.

Шумица, што се дизала гордо
и небо хтела достићи пре-
спуштених стоји сада глава;
а снег, кô застор заборава
пао је преко ње.

Гласови звона далеко брује
и одјек тихо одбија брег.
И као небеске тице,
крупне, свилене пахуљице
падају. Веје снег.

Душан ВАСИЉЕВ

Мање ѿзнајше речи

збег - неприступачно место где склањају људи

дрема - спава

застор - завеса

Разјоварано о ѿесми

- Зима је чест мотив многим песницима.
- Како си доживео ову песму?
- Колико песничких слика уочаваш?
- Из колико строфа је састављена песма?
- Има ли риме у овим стиховима?
- У песми се помињу птице, дивље звери, шумица и гласови звона. Где је ту човек?

Загонејка

Једна пољава сав свет покрије, само море не може.

(срп)

Задајак

Напиши састав: На санкама низ брег
Покушај да напишеш кратку песмицу о зими

ЧЕСТИТКА

НОВОГОДИШЊА ЧЕСТИТКА

Пример 2

Милане,

Честитамо ти освајање првог мрста на општинском такмичењу из математике и желимо ти успех на државном првенству.

Твоји
Богдан И Јован

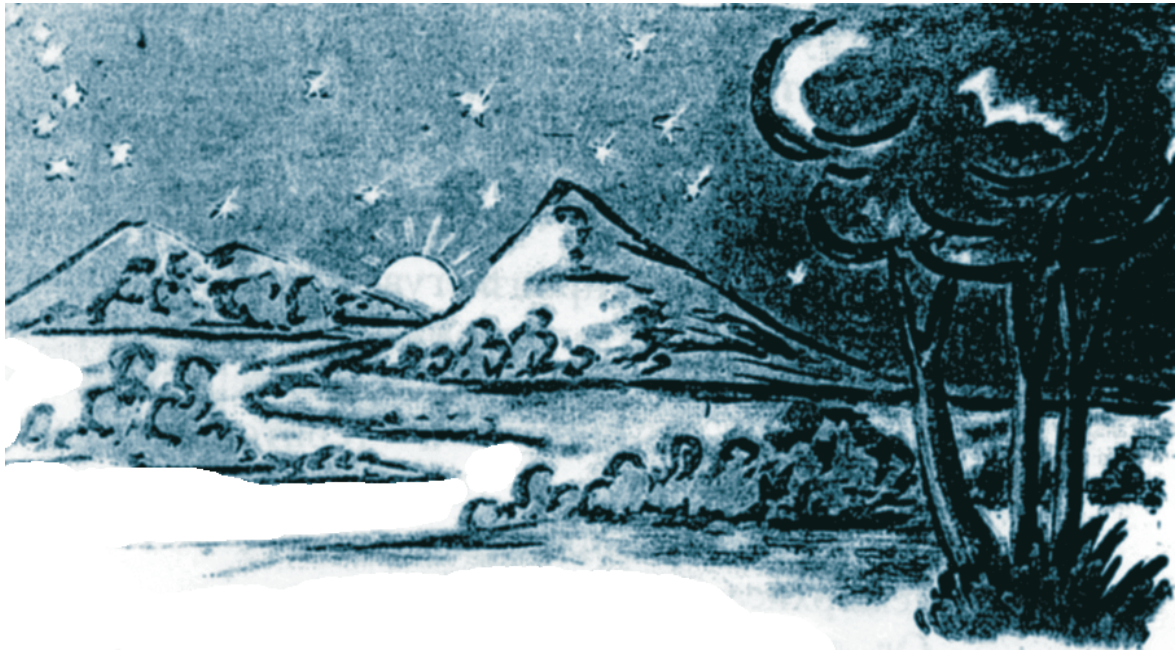
УПАМТИ:

Честитка је облик усменог и писменог изражавања која се користи при честитању неког значајног догађаја: празника, рођаендана, постигнутог успеха, јубилеја, гоидшњице итд...

Задаџак

Напиши честитку својем другу (другарици) којом ћеш честитати рођендан.

RAĐANJE MESECA

Niti vetrić šušti, niti ptice ciče,
ne treperi tankom stabljčićom mak.
Tiho je ko na dnu začarane priče,
tišina je čudna uspavala zrak.

Nit se grana njiše, niti krošnja diše,
niti se u polju ziba zlatni klas.
Kraljica tišine korača sve tiše
i u svoje mreže hvata svaki glas.

Čas je tih i svečan. Prve zvezde gore.
Veliki Medved strepi, drhće Mlečni put.
Ne mičl se ... Stani! ... Mesec iza gore
rodio se velik, i ko zlata žut.

Gustav KRKLEC

Manje poznate reči i izreke

ptice ciče - cvrkuću

ziba - niška, ljulja

Veliki Medved - } zvezde na nebu
Mlečni put - }

Razgovaramo o pesmi

Pesma je posvećena rađanju Meseca.

- Ko sve isčekuje njegov dolazak?
- Čitava je priroda usredsređena na taj trenutak. Mir i tišina pojačavaju iščekivanje?
- Kako se ponašaju sve zvezde na nebu?
- Pesnik ga upoređuje sa čim?
- Ima li rime?

Podseti se:

Rima (slik) je slogovno podudaranje na kraju stihova.

Zadatak

Prepiši pesmu ćirilicom.

ПРИЧА У СЛИКАМА

Задатак

Састави причу према овим сликама!

БАЈКА О ЛИВАДИ И СКАКАВЦИМА

Залутао однекуда, паде у једну ливаду под брдом скакавца. Био је то за старе становнике ливаде сасвим непознат гост.

Прво, једна мала булка, која је расла на уздигнутом бусену, одшкрину црвену латицу и насмеши се лепом дошљаку. Две високе влати повише се мало према земљи у знак поздрава. Сви становници ливаде указивали су му почаст, дивећи се његовим прозачним, нежним крилима и достојанственим скоковима.

» Ово је први отменији гост који је залутао у наше забачено насеље«, жаморили су жути љутићи, пропињући се између травки, не би ли их скакавац на неки начин приметио.

Цела ливада је имала свечан изглед.

Цветови и остало биље окретали су своје главе према сунцу у жељи да их боље обасја. Сви су желели да се што више допадне необичном госту.

Само је полусасушено шибље, које расте у дну ливаде, не померајући се ни једним јединим својим трном, ћутало.

Одједанпут, скакавац се подиже са мале булке, рашири крила и за тили час, као неки гласник, нестаде у правцу брда.

После неког времена са те исте стране појави се читав облак скакаваца и

паде на ливаду. Пред залазак сунца, овај облак се подиже и нестаде преко шибља на коме је чучао трн који је посматрао опустошену ливаду.

Била је сасвим гола.

Ветар, који сваке вечери навраћа у овај крај, пређе овога пута преко ливаде и не зашумевши.

Стеван РАИЧКОВИЋ

Разговарамо о стиховима

Песник је одушевљен лепотом ливаде и природе.

- Ко долази и пада на ливаду као непознати гост?
- Како га дочекују и шта све чине да се допадну необичном госту?
- Протумачи: После неког времена са те исте стране појави се читав облак скакаваца и паде на ливаду?
- Шта се догодило после тога? Како је изгледала ливада?
- Зашто писац помиње бајку?

Задатак

Напиши састав: Хватао сам лептире на ливади

МАЛИ ЦВЕТ

(Одломак из романа »Самостални људи«)

Настадоше ведрији дани, и потиштеност коју је изазвао необичан догађај прође. Дувао је топао ветар, падала је пролећна киша, И снег у долинама се истопио. Испод снега је провирила жутомрка долина са увелом травом, увале су се зазелениле, зеленило је прекрило и пашњак. Реком је кренуо лед, као и језером. Фина је стајала у вратима и удисала свеж пролећни ваздух. Гавранови су одлетели смајура.

Мали Нони је изнео овчије кости на падину. Једном се појавио с важном новашћу: на самој ивици мајура појавио се маслачак. Редак догађај у планинској долини у ово доба године - процвали маслачак. Деца и мајка пођоше да погледају мали цвет који је тако смело пружио свој млади слабуњави венчић у сусрет зимском сунцу. Цвет вечности. Дуго су са одушевљењем и ганутошћу посматрали тог новог пријатеља, тог веселог весника лета усред зиме. У неком поштовању, као хаџије којима је дозвољено да додирну мошти свеца, они су додиривали цвет врховима прстију, као да му говоре: »Ти ниси сам, и ми смо живи, и ми тежимо да живимо«. Тај дан је био обасјан нарочитом светлошћу. Ужаси зиме сместа су нестали. У срцу је било тако ведро и тихо као на небу. За њих је то био један од најсрећнијих дана, и они су га се целог живота сећали. Наједном су чули пољску шљуку, а њена прва песма звучи необично: и плашљива је, и пуна захвалности, испрекидана као тежак дах после избављања из смртне опасности; па ипак, у њој

Халдор ЛАКСНЕС

(С руског превео: Миливоје Јовановић)

Усвој нове речи

хаџија - човек који је био на поклоњење на света места у Јерусалиму (за православне) и у Меки (за муслимане)

шљука - врста птице

Разговарамо о њесми

- Који је период зиме описан?
- Који је то први цвет - весник пролећа?
- Које цвеће прво процвета у твом крају?
- Подсећамо те: Шта то вири испод снега
                          деци у сусрет?
                          То је бела висабаба
                          први позим цвет.

Задаџак

Покушај да пронађеш песму "Висабаба" и научи је напамет.

СНЕЖАНА

Оголела багремова грана
И први снег светлуца на крову
У кући се родила Снежана
Мајка пева уз колевку нову
    Мајка топло пева целе зиме
    Од зиме је Снежанино име

Дошле птице - окитиле гране
Гнездо роде савиле на крову
Сунце баца светлосне ђердане
На Снежану и колевку нову
    И дарује венчиће од цвећа
    Али име на зиму подсећа

Лето стигло са булком и житом
Листом маше липа и коприва
Мајка срећна са хлебом и ситом
Шева крилом Снежану покрива
    Лице - ружа а очи купине
    Ал' од зиме остало је име

Прве магле развукла прамење
Јесен пала на поље и село
Кестен стресо зелено ордење
А Снежана већ корача смело
    И колевку кити гроздовима
    Ал' је име даровала зима

Раша ПЕРИЋ

Разговор о ђесни

Коме је песник посветио ову песму?

У ком делу песме су дати описи:

- пролећа,
- лета,
- јесени,
- зиме?

Колико строфа има песма Снежана ?

Које од тих строфа имају четири, а које по два стиха?

Која осећања је пубудила у теби ова песма док си је читао? Који су узроци за то?

Задатак

У свесци за домаће задатке препиши само римоване речи.

На пример: грага - Снежана, Крову - нову, зиме - име. . .

Продужи!

ОЛУЈА

У давна, прадвна времена, једног љетнег дана, на пространој пољани, љенсвовала два вјетра.

— Баш ми је досадно — шапну Први Вјетар и опружи се, лелујајућуи влати траве.

Кад Други Вјетар видје да му се друг удаљава, крену и он за њим. Како је први одмицао, Други пожури да га сустигне, па се ливада поче шумећи повијати.

- Хеј, ј бржи од тебе! - викну му док га је заобилазио и похита узбрдицом њишући гране.

- То ти само мислиш - каза Први Вјетар, те и он убрза, а пред њим сусе, обавијени прашином повијали грмови.

- Увјеравам те да сам бржи. Ето, већ си се задихао - хукну Дрги Вјетар и насрну на шумарак, поломивши неколико гранаца.

- Види, види снаге! - подсмјешливо зафијука Први Вјетар. - Кладим се да ћу први стићи до оног брда! - викну, а пред његовим налетом сломисе неколико витких врхова дрвећа.

- Ма, шта ми кажеш! - урлину Други Вјетар и вину се у небо гдје распара најближи облак. Пљусак се оборина село испод њих.

- Ја могу и брже и више летјети - наљути се Први Вјетар Ето, сад ћу скинути градоносни облак. - То каза, успе се и баци један таман облак на равници под собом.

Ражести се због тога Други Вјетар. Зграби два облака, тресну једним о други, те муње запалише котлину и запалише неколико пластова сијена.

- Могу ја бити бржи и од твојих муња! - урликну Први Вјетар. Да би то доказао, пожури И поче из земље чупати двеће.

Други Вјетар га прстиже сакидајући кровове с кућа и разбијајучи моским валовима бродове на пучини и у лукама.

Од тада се непрестано утркују. Људи их на једном крају свијета с олакшањем испраћају, а на другом са зебњом дочекују.

Ранко ПАВЛОВИЋ

Разговарамо о шекеџу

Зашто овај текст има наслов “олуја”?

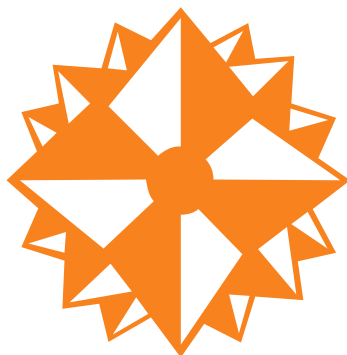
Који су главни ликови у тексту?

Какво су такмичење они почели?

Које су последице те њихове игре?

Главним ликовима у овом случају Првом и Другом Ветру, писац је дао особине које су карактеристичне само човеку.

Објасни како си схватио мисао исказану следећом речецоом: “ Људи их на једном крају свијета прате с олаксанјем и праћа исраћају, а на другом зебњом дочекују.”

ВЕТАР

Кад је путник кренуо јутрос са станице у то далеко село преко планина, време је било лепо. Пролазио је густе шуме старих храстова и букава. Нашла се ту и по која бреза, што је осамљено шумела о својој племенитости суседима који је нису слушали. Високо, кроз врхове крошњи, провлачи се ветар и повија гране, па оне личе на старе госпе што причају једна другој ведре приче, па како им не приличи да се гласно смеју, због свог достојанства и поштовања млађих, оне се само смејуље ...

Сунчани зраци подају све управније, ту и тамо се пробијају до тла, па личе на струне које неко натезе на неком огромном музичком инструменту. Кад ветар помери грану кроз коју зрак пролази, струна се нечујно откине и нестане, па кад се све то умири, она се опет појави и стоји натегнута као пре те мале незгоде.

Али наједном, баш кад је угледао мале сеоске куће како се беласају у даљини, врхови крошње су престали да се смејуље и почеле узнемирено шапутати. А путник се још не обазире на те промене, већ застаје и одмара се на пропланцима, слуша цвркулт птица и гледа труле пањеве што посташе зделе у којима се скупља вода за свакодневне потребе малих птица ... Понекад зашушти оближни грм, а у велике земљане купе журно улазе крупни шумски мрави ...

А онда наједном облаци прекрише небо и покупише све сунчане струне. Путник, ни сам не опажајући, убрза корак. На лицу осети дашак ветра који се спустио и постајао јачи. Није дуго потрајало, а он пређе у грубост и поче да шиба, да кида лишће са дрвећа, ломи грање и растура гнезда. Густе тамни облаци

сиђоше сасвим ниско и утрнуше светлост као кад се утрне пламен петролејске лампе ... Далеко муње су све чешће осветљавале стазу којом се журио путник.

Ветар дува све јаче и под његовим налетима шума цвили и немоћно праска. Младо дрвеће се љуља , а шибље прилеже до земље. Нигде ниједна зверка, ни мрава. Занемеле су све птице. Путник иде према ветру, корача повијен, главом напред, да би се лакше пробијао. Годи му сазнање да он једини иде против ветра и пркосиму. Због тога осећа у себи чудну снагу, какву никад није слутио да има.

Разговарамо о шекеџу

- Из колико делова је састављен овај текст?
- О чему се говори у првом делу?
- Какво је било време када је путник кренуо у завичај, у далеко село преко планина?
- Шта се изненада појавило?
- Како изгледа слика невремена?
- Какве су последице које следе после природних непогода?

Загонетка

Бије те, а не видиш га.

(ветар)

Задаџак

Напиши састав: Доживео сам непогоду

ЛЕНКА

“Билјана ѿлајно белеше...”

Откако Ленка остави
кошула тенка ленена
недовезена на разбој
и на наломи отиде
тутун да реди в монопол -
лицето и се измени,
вег’и паднаа надолу
И усни свија кораво.

Не беше Ленка родена
за тија пусти тутутни!
Тутутни – жолти отрови.
за гради – китки розови

Прва година помина,
грутка в срце ѿ легна;
втора годинана намина,
болест ја в гради искина.
Трета година земјата
на Ленка покри снагата.

Инок’е кога месечко
гроб и со свила виеше,
ветерчок тихо над неа
жална и тага рееше.

“Зошто ли зошто остана
кошула недоткаена?
Кошула беше даровна...”

Кочо Рацин

“Биљана ѿлајно белеше...”

Откако Ленка остави
разбој и танку кошуљу
недовезену, ланену
и оде у налунима
духан да ниже злаћани
лице се њено измени,
обрве јој се савише.
усне јој се скаменише.

Не бјеше Ленка рођена
за овај духан проклети,
за духан жути, отровни,
за груди – ките румене.

Прошла је прва година,
грумен јој леже на срце,
прошла је друга година,
болест јој груди искида.
Треће је године покрила
Ленкино тијело земљица.

Ноћу је мјесец свијетлио
гроб јој је свилом повио,
вјетрић је тихо шаптао,
жалост и тугу носио:

Зашто ли, зашто остаде
недовршена кошуља?
Драгоме поклон од срца...

Препев Стјепко ТЕЖАК

Разговарамо о њеми

Песма „Ленка” је дата двојезично: на македонском језику и препев - на српском.

- Мото песме је из најпознатије македонске песме Биљана платно белеше.
- Зашто је Ленка оставила спремање дарова? Где је радила?
- Која је болест однела Ленкин живот?
- Каква осећања буди у теби Ленкина трагична судбина?
- Протумачи последње стихове.

Задатак

Научи напамет део песме који ти се највише допао - у оригиналу.

TREBA ZNATI ODABRATI

Lica: DJEČAK, NJEGOVA MAMA

(Pozornica predstavlja sobu u jednom skromnom stanu. Na sredini je sto za kojim sjedi dječak, okrenut publici. Stolnjak je spušten sve do poda, tako da se dječakove noge ne vide ispod stola. Dječakova kosa je mokra, pokisla. Pored stola je prazna stolica.)

MAJKA: Dobar dan, sine.

DJEČAK: Dobar dan, mama. Jesi li se umorila?

MAJKA: Ne pitaj: (pusti kese i torbe pored stola i sjeda na stolicu, odahnuvši). Vidiš i sam koliko sam stvari donijela s pijace.

DJEČAK: Vidim, pune ruke. I, naravno, nisi mogla da nosiš kišobran, pa si pokisla.

MAJKA: Da, sva sam mokra. Ova dosadna kiša nam je sve ljeto upropasti.

DJEČAK: Šta misliš da si još morala sa mnom da obilaziš prodavnice obuće?

MAJKA: Uh! To ne bih izdržala. Znaš da si mi mnogo pomogao što si sâm išao da sebi tražiš obuću.

DJEČAK: Da znaš samo kako sam se nahodao! Obišao sam petnaest prodavnica dok sam našao što mi treba!

MAJKA: Ma šta kažeš! Petnaest prodavnica!

DJEČAK: Da, da, petnaest! Pola grada sam propješačio.

MAJKA: Vrijedni mamin sin! Pa, jesi li našao baš ono što si želio?

DJEČAK: Jesam, baš ono pravo!

MAJKA: Je li ti bilo dovoljno ono novaca što sam ti dala?

DJEČAK: Ih, još je i ostalo!

MAJKA: Vidi, ti moga štediše! Blago majci, kako on zna da izabere!

DJEČAK: (gordo): Nego šta! Izabrao sam jevtinu i laganu obuću, koja baš odgovara ovoj sezoni.

MAJKA: (sumnjičavo): Hm, jevtina i lagana obuća za ljetnu sezonu nije uvijek kvalitetna. Sine, da ta obuća ne propušta vodu?

DJEČAK: Mama, ja nisam rekao da sam kupio obuću za ljetnu sezonu. Ja sam izabrao nešto za kišnu sezonu, nešto što uopšte ne propušta vodu!

MAJKA: (odahne s olakšanjem): Pametni mamin! Znači, to su cipele koje ti se dopadaju, i jevtine su, i ne propuštaju vodu?

DJEČAK: Sve je kako ti kažeš, samo - to nisu cipele.

MAMA: E, sad mi ništa nije jasno! Hajde već jednom pokaži mi to čudo!

DJEČAK: Odmah ću da ti pokažem. Vidjećeš da je to najbolja obuća za ovu ljetnu kišunu sezonu. (Izlazi nasred sobe i pokazuje na nogama nove gumene čizme).

Milorad BOŽIČKOVIĆ

Razgovaramo o tekstu

- Po čemu prepoznaješ da je ovo dramski tekst?
- Koliko likova ima i koji su?
- Dva lika izvode radnju. Sa drugom (drugaricom) čitaj tekst po ulogama.
- Formirajte više grupa i takmičite se ko će najbolje da odglumi.

Upamti

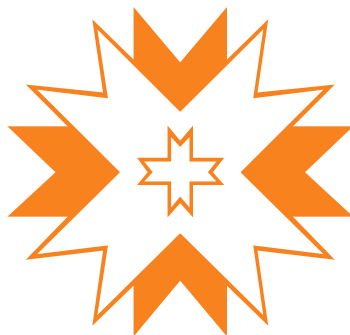
U drami se koriste:

monolog - je govor jednog lica na pozornici;

dijalog - je razgovor dva ili više lica.

Polovica:

U radiše svega više,
u štediše još i više.

ПРЕПИРКА

Вели веверици
двeвојчица Тања:
– Бежи, гладнице, са ораха,
он је на мога деде имању,
и веверице нека знаду -
неда деда
да му орахе краду.

А веверица прекиде Тању:
орах можда расте на имању
твог деде,
али га је посадила моја бака
када је на овом месту
испустила два ораха,

зато имам право и ја
да орахе ове једем.

Десанка МАКСИМОВИЋ

Разговарамо о ђесми

Ко у овој песми води препирку?
За што Тања окривљује веверицу?
Веверица тврди да има право да једе орахе са дединог ораха.
Шта ти мислиш о томе?

Вежба

Вероватно си видео (ла) веверицу у живо, или на телевизији.
Опиши спољашни изглед ове лепе и миле шумске животиње.

Шаљиве песме

Имам кућу . . .

Имам кућу од ивова пружа,
амбар – тикву пуну кукуруза,
Ипоњаву од стотину лета,
(изговорила на стотину мјеста,
да с окрпи, још би нова била!)
у подруму три акова вина:
у једноме само паучина,
у другоме само киселина,
у трећему ниђе ништа нема.

Тузла

Бутум Тузла једну козу музла,
па се хвали да се млеком рани;
још да није многи гостилница
од сира би калдрму правили,
од сурутке воденице млеле.

бутум - сав, цео

Силан ловац

Силан ловац, крај му јаду нема:
на лисицу пушку наслонио,
за пећину главу заклонио;
кад удари, за много не мари;
када пуца, њему срце куца;
кад промаши, мало се уплаши;
кад убије, од крви се крије.

Лаж и паралаж

Заједрила по кршу галија,
коња игра на море делија,
пољем беже два печена зеца,
ћерају их два рта одрта,
чекају их два слијепа ловца,
вино пију два мртва јунака,
служи вино без рука девојка,
чудне лажи, да је бог убије!

→ *Провери своја знања*

Песме оваквог вида имају већу садржину и служе за забаву и стварање доброг расположења. Али, и поред тога, преко њих су насликане многе проверене истине из живота људи.

Преко оваквих стихова народни певач, на духовит начин, излаже критици и осуди разне човекове пороке: лажи, лењости, глупости, халапљивости, хвалисавости, себичности и слично.

Често ове песме изазивају смех код читалаца и зато се зову **шаљиве песме**.

Задатак

Запиши две до три кратке шаљиве песме из твог родног краја.

МЕЂУ ЈАВОМ

1.	Мостови	-	Иво Андрић
2.	Моје село	-	Добрица Ерић
3.	Гаврани лисица (басне)	-	Езоп
4.	Корморан (басне)	-	Лафонтен
5.	Вукијагње (народна басна)	-	(читанка за III разред)
6.	Магарац у лавјој кожи	-	Доситеј Обрадовић
7.	Шта човек да ради	-	Милован Данојлић
8.	Врабац (проза)	-	Иван Тургенев
9.	Какве је боје поток	-	Григор Витез
10.	Грамофонска плоча (драмски текст)	-	Гвидо Тартаља
11.	Еци, пеци, пец!	-	разбројалица
12.	Међед, свиња И лисица	-	народна прича

МОСТОВИ

Од свега што човек у животном нагону подиже и гради, ништа није у мојим очима боље и вредније од мостова. Они су важнији од кућа, светији од храмова. Свачији и према сваком једнаки, корисни, подигнути увек смислено, на месту на ком се укрштава највећи број људских потреба, истрајнији су од других грађевина и не служе ничим што је тајно или зло.

Велики каменити мостови, сведоци ишчезлих епоха кад се другачије живело, мислило и градило, сиви или зарудели од ветра и кише, често окрзани на оштро резаним ћошковима, а у њиховим саставцима и неприметним пукотинама расте танка трава или се гнезде птице. Танки железни мостови, затегнути од једне обале до друге као жица, што дрхте и звуче од сваког воза који пројури; они као да још чекају свој последњи облик и своје савршенство, а лепота њихових линија откриће се посебно очима наших унука. Дрвени мостови на уласку у босанске варошице чије изгледане греде поигравају и звече под копитама сеоских коња као дашчице ксилофона. И, најпосле, они сасвим мали мостићи у планинама, у ствари једно једино овеће дрво или два брвна прикована једно уз друго, пребачено преко неког горског потока који би без њих био непролазан. По два пута у години горска бујица, односи, кад надође, та брвна, а сељаци, слепо упорни као мрави, секу, тешу и постављају нова. Зато се уз те планинске потоке, у затокама међу стенама, виде често ти бивши мостови; леже и труну као и остало дрво наплављено ту случајем, али та затесана брвна, осуђена на огањ или труљење, издвајају се од осталог наноса и подсећају још увек на циљ коме су служила.

Сви су они у суштини једно и подјенако вредни наше пажње, јер показују место на коме је човек наишао на запреку, и није застао пред њом, него савладао и премостио како је могао, према свом схватању, укусу и приликама којима је био окружен.

Тако, свуда на свету, где год се моја мисао крене или стане, наилазе на верне и ћутљиве мостове као на вечиту и вечно незасићену људску жељу да се повеже, измири и споји све што искрсене пред нашим духом, очима и ногама, да не буде дељења, противности или растанка.

Иво АНДРИЋ

У свој нове речи

храм - црква

епоха - дужи временски период који се издваја својим важним историјским збивањима

ксилофон - музички инструмент од дашчица

запрека - препрека

Разговарамо о њекеиу

- Вековима је човек градио и сада гради.
- Која је грађевина најбоља и највреднија?
- Зашто су мостови најбоља грађевина?
- Кома све припадају и служе?
- Какве све мостове знаш?
- Шта спајају мостови?
- Објасни: спајају прошлост и садашњост.

Вежба

Посматрај најближи мост у насељу у коме живиш и опиши ту грађевину према овом плану:

- положај моста у односу на друге објекте у околини
- облик, спољашни изглед
- материјал од чега је израђен
- намена.

Задаћак

Напиши састав: Најлепши мост који сам видео

МОЈЕ СЕЛО

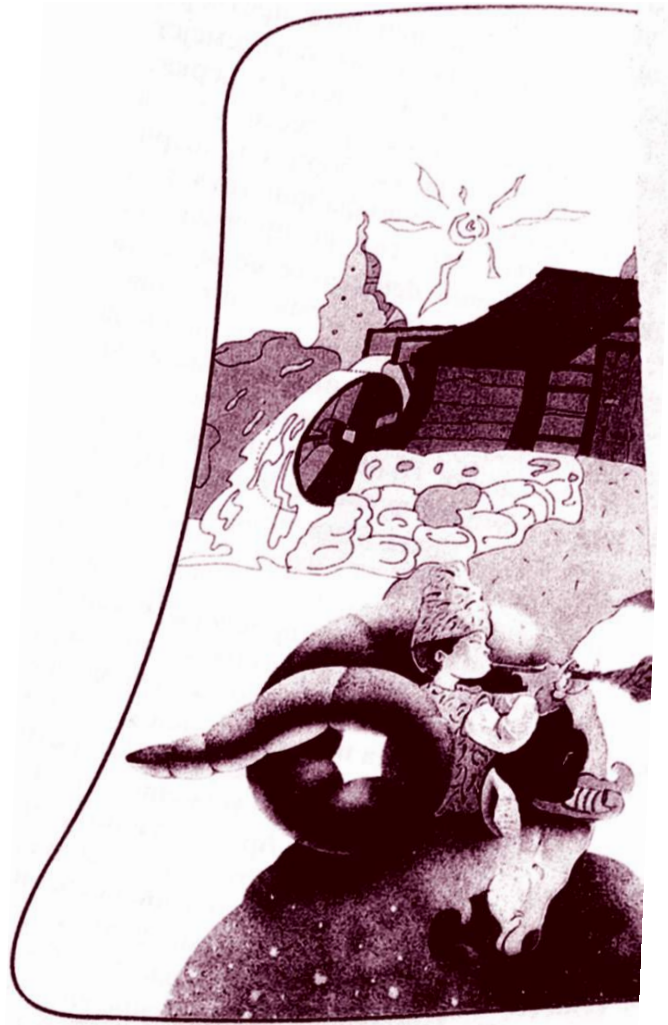
То ти је мало село,
Ко још такав врт има?
То није село, већ бело
стадо по воћњацима!

Сред села: Доми школа
Над кровом ружа плови.
Нови пут, шарена кола.
У дољи – јабланови.

Кроз село река хрли
и носи сличице кућа.
Мостић јој дрвени грли
обале пуне прућа.

Кад јутро румена лица
очи прозора отвори –
у селу место фрулице
забрује транзистори.

У сумрак моје село
запали златне свице.
Село је стадо бело,
а деца – љубичице!

Добрица ЕРИЋ

У свој нове речи

фрула (фрулица) - мали дувачки инструмент

хрли - жури

Разговарамо о ђесни

Шта је подстакло песника да напише ову песму?

Са чим он упоређује своје село у првој строфи?

Какве описе села откриваш у:

- другој строфи,
- трећој строфи?

Какве песничке слике замишљаш о селу на основу песникових казивања (виђења) у:

- јутарњим часовима,
- вечерњим часовима?

Који су описи оставили посебан утисак?

Задаџак

Покушај да саставиш једну лепу песму о свом родном месту.

ГАВРАН И ЛИСИЦА

Гавран уграби месо и седе на неко стабло. Лисица га опази и, желећи да се дочепа меса, приђе и стаде га хвалити како је велики и леп. Највише му доликује да буде краљ птица, а то би бесумње и могао бити кад би имао још и глас. Он, пак желећи да јој докаже да и глас има, загракта што може јаче и испусти месо. Она притрча, дограби месо и рече:

- Мој гавране, све имаш, само још да памет стекнеш.

ЕЗОП

Басна згодна за неразумна човека.

Разговарамо о њекејџу

Какав је план смислила лисица да би преварила гаврана?
По чему закључујеш да је гавран лакомислив?
Какве су последице његове непромишљености?
Којим речима је лисица казала истину лакомисленом гаврану?
Која је порука ове басне?

Вежба

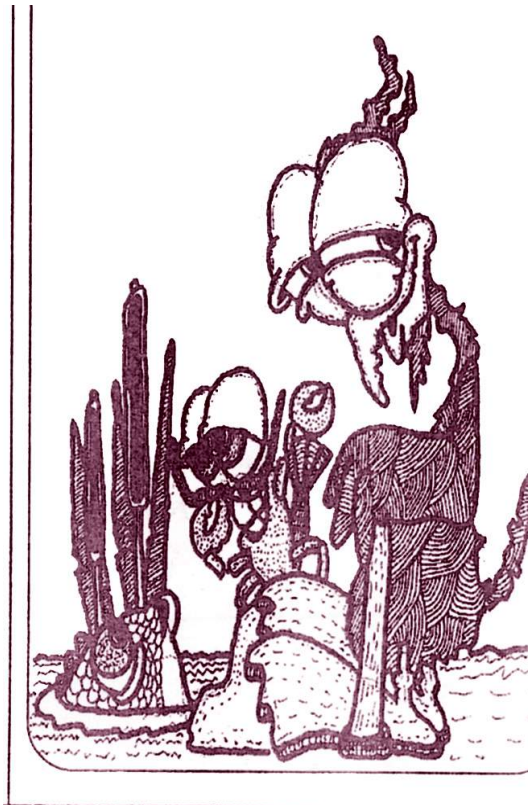
Препричај својим речима садржину овог текста.

КОРМОРАН

Није било ни једне баре у суседству коју корморан није обишао и из које није рибе јео. Био је прави морски орао. Али, време је пролазило и корморан је толико остарио да више није био у стању да лови. Вид му је ослабио, кљун отупео, — једино што је могао очекивати били су дуги дани гладовања.

Али — “нужда и гвожђе ломи, а од глупака ствара мудраца” — каже пословица.

Угледа корморан једног рака који је шетао натрашке, како то ракови обично чине, па га позва и рече:

— Чуј, пријатељу, буди добар и објави читавом рибљем свету да се благовремено склони, јер ће ова бара ускоро пресушити.

— Рак тако и објави, а забринуте рибе дођоше корморану и затражише савет:

— Реци нам шта да радимо, мудри старче.

— Не брините, — одговори корморан — ја ћу вам помоћи. Једну по једну, све ћу вас пренети у нови стан. У новом пребивалишту бићете заклоњени и од сунчевог сјаја и од светла.

Рибе нису показале нарочиту памет. Пристале су. Једну по једну корморан их је односио у свом кљуну и, пошто би се удаљио, сладио се њиховим укуским месом.

Жан ЛАФОНТЕН

Доцкан се преварени науче да не треба вероваћи моћнима. А моћни, иако се често преварају да су скромни, у малима виде само жриве и у већини случајева чине исто што и корморан.

Мање познате речи

корморан - птица која се храни рибом

пребивалиште - место становања

доцкан - касно

Разговарамо о шекећу

- О чему се говори у овој басни?
- Какав је био корморан док је био млад?
- Како је изгледао када је остарио?
- Чиме се послужио да би дошао до хране?
- Како су забринуте рибе населе и поверовале његовој лажи?
- Јеси ли схватио (ла) поруку?
- На једном нашем језеру корморани помажу рибарима да лове рибу. Знаш ли које је то језеро?

Упамти!

Басне су кратке приче у прози или стиху у којима се говори о животињама, а односе се на људе.

МАГАРАЦ У ЛАВЉОЈ КОЖИ

Досадило магарцу да стално носи товар. Зато узе лављу кожу, замота се у њу и пође да плаши свешто пред њега изађе.

Када га угледаше, све питоме животиње се преплашише и разбежаше по пољу куда која.

Скупе се људи, узму оружје, па изиђу у поље да виде каква је то напаст растерала њихове животиње.

Магарац се осилио, па поче и да њаче.

Виде људи: лавља кожа, али глас магарећи. А кад још опазише где испод лавље коже вире дуге магареће уши, они се досете луковству. Оставе оружје, а узму кочеве и тољаге, опколе магарца, скину му лављу кожу, па га науче памети.

Доситеј ОБРАДОВИЋ

Разговарано о њекеју

- Зашто је магарац желео да постане лав?
- Како су људи казнили магарца?
- Која је поука ове басне?

Честе су изреке у којима се људи упоређују са магарцем. Ево неке од њих:

- “разуме се као магаре у кантар”, што значи да се уопште не разуме;
- “глуп си као магарац” - значи “врло глуп”;
- “пристаје му као магарцу седло” - значи да му никако не пристаје;
- “појео вук магарца” - значи да нема ништа од тога;
- “зашто зову магарца на свадбу” - значи да бирадио

Народне њословице

- У лажи су кратке ноге.
- Ако коза лаже, не лаже рог.
- Не кити се туђим перјем.

Задањак

Пронађи и прочитај још неку басну Доситеја Обрадовића.

ВРАБАЦ

Враћао сам се из лова и пролазио стазом кроз врт. Мој пас је трчао преда мном. Одједном, успоривши клорак, поче се кретати као да је осетио дивљач.

Бацих поглед дуж стазе и приметих мало жутокљуно врапче са перјем на глави. Оно је пало из гнезда (ветар је савијао брезе крај стазе) и остало је непомично, раширивши беспомоћно једва израсла криоца.

Мој пас му се полако приближи. У један мах с оближњег дрвета слети нагло и паде као камен пред саму псећу њушку један матори црногрудни врабац, сав накосрешен, унезверен, с очајним и жалосним писком; он скочи једно двапут у правцу отворене псеће чељусти са искежаним зубима.

Он је журнуо да спасе и заклони младунче ... Али цело његово мало тело дрхтало је од ужаса, гласић подивљао и промукао, док је сав замро и жртвовао себе!

Пас му се морао учинити као неко огромно чудовиште! Али он ипак није могао да остане на високој сигурној грани. Снага јача од његове воље забацила га је оданде.

Мој Трезор се заустави и устукну назад ... И он је, изгледа, признао ту снагу.

Пожурих да зовнем збуњеног пса – и удаљих се пун страхопоштовања. Да, не смејте се! Са стрхопоштовањем сам стајао пред том маленом јуначком птицом, пред полетом њене родитељске љубави.

Љубав је, размишљао сам, јача него смрт и јача него страх. Само она, љубав само, одржава и покреће живот.

Иван ТУРГЕЊЕВ

Разговарамо о тексту

Кога препознајеш у лику приповедача?
Шта је подстакло писца да напише овај кратак, али веома узбудљив текст?

Који су догађаји предмет обраде у тексту “Врабац”?

Који ликови учествују у том догађају?

Који се од тих ликова нашао у смртној опасности?

Који од ликова, својом храброшћу, изазива усхићење код читалаца?

KAKVE JE BOJE POTOK

Potoku koji šumom teče
oprezno priđe jedan jelen
i napivši se vode, reče:
»Potok je kao šuma zelen.«

Kraj stijena potok dalje teče
o kamena se lomeć' rebra,
skakutajući zeko reče:
»Potok je ovaj sav od srebra.«

I potok dalje teče, teče,
nad njim oblaci bijeli stoje,
lebdeći bijeli leptir reče:
»Potok je ovaj bijele boje.«

S mnoštvom zvijezda dođe veče,
ugasi svoje boje dan,
plašljiva srna tiho reče:
»Gle, sav je potok ozvijezdan.«

Grigor VITEZ

Razgovaramo o pesmi

- Pesnik je oduševljen lepotom prirode.
- Po čemu to prepoznaješ?
- Koliko slika potoka je prikazao pesnik?
- Zašto je svaka slika drukčija?
- Objasni svaku sliku posebno?
- Da li je pesnik konačno utvrdio kakve je boje potok?
- Zašto potok menja boju i od čega zavisi?
- Jesi li nekad stajao (la) na obali nekog potoka ili reke? O čemu si razmišljao?
- Objasni: Što su **kamena rebra** i kako se potok **lomi**.
- Kako to **dan gasi svoje boje**?

Pesnik upoređuje potok sa šumom i nebom. Kako to čini?

POTOK
↑
predmet koji se poredi

PLAVO
↑
zajednička osobina

NEBO
↑
predmet sa kojim se poredi

Upamti !

Upoređivanje predmeta, pojava i bića naziva se poređenje. Između onog što se poredi uvek stoji **reč kao**.

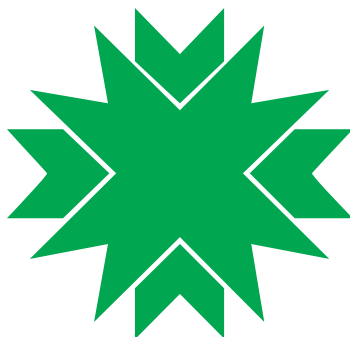
→ **Proveri svoje znanje:**

Ima li poređenja u ovim izrazima?

- crven kao ruža
- beo kao sneg
- vredan kao mrav
- plašljiv kao zec
- brz kao zec
- vredan kao pčela
- ljut kao ris
- visok kao bor

Zadatak

Nauči nekoliko ovih narodnih poređenja.

GRAMOFONSKA PLOČA

(Prodavnica gramofona i gramofonskih ploča. Prodavac raščičava nešto na tezgi i pravi red na rafu. Na tezgi se nalazi gramofon.)

BAKA (ulazi): Dobar dan, komšija.

PRODAVAC: Dobar dan, majko, dobar dan ... Kakvo dobro?

BAKA: Eh, dobro ... I jeste dobro i nije dobro ...

PRODAVAC: Da čujem, majko, što ste tako poranili?

BAKA: Eh, baš sam poranila! Ne spavam još od prvih petlova. Nego ti, komšija, dockan otvaraš radnju ... Došla bih ja još u zoru. Sada sam sva kao na žeravici da se ono moje čedo ne probudi.

PRODAVAC: Pa, zna se, majko, kada se otvaraju radnje. Leti ranije, zimi kasnije. A šta vam treba?

BAKA: Ma, evo, došla sam da vidim i da čujem malo ove tvoje ploče. Kazali su mi da ih ti imaš svakojakih. Kupila bih jednu.

PRODAVAC: A, gramofonske ploče želite ... Izvol'te, majko, možete vi i da sednete. (Baka sedne.) Tako, brate, a kakva vam ploča treba? Imamo mi raznih ploča.

BAKA: Pa, da vidim kakve imaš?

PRODAVAC: Evo, odmah ću vam pokazati. (Uzima sa rafa jednu ploču, namešta je i pušta gramofon da svira. Čuje se glas pevača sa ploče.)

BAKA: (rukom mu daje znak da prekine sa svirkom): Dosta, dosta ... Mani - de, neću ja to. Ne treba meni to tvoje.

PRODAVAC: Ništa, ništa, majko. Imamo mi i drugih ploča. Evo da čljete ovu. (Stavlja drugu ploču. Gramofon počne da svira neku džez - muziku.)

BAKA: (daje opet znak prodavcu da prekine): Dosta, dosta. Šta će meni to!

PRODAVAC: Pa to je vrlo lepa ploča . . . Za igranje.

BAKA: Ma ne tražim ja, dete, ploču za igranje, nego za pričanje. Takvu ploču ti meni da daš.

PRODAVAC: Kako za pričanje? Hoćete li za učenje stranih jezika? Evo, odmah. Hoćete za francuski? Parle vu franse? Ima, ima. (Hoće da stavi ploču.)

BAKA: (zadrži ga rukom): Ma, ne čoveče! Kakvi jezici! Priču hoću. Razumeš li me? Priču hoću o Crvenkapi. Tu ploču ti meni da daš.

PRODAVAC: Kako kažete, majko? Priču o Crvenkapi! A šta će vam to?

BAKA: Eh, takva ploča meni treba. Još pitaš šta će mi to! Godinama, sinko, ja tu jednu

priču ponavljam. Najpre sam je pričala danima i danima prvom unučetu, pa drugom, pa trećem i redom tako sve do osmog. Onda sam se neku godinu odmarala. A sada evo i praunuče stiglo. Pa i ono sada traži svako veće priču o Crvenkapi.

PRODAVAC: Da, da, sva deca vole tu priču. Lepa je.

BAKA: Jeste, lepa je. Ali ja sam sve starija. Sve teže mi pada pričanje. Brzo se umorim.

PRODAVAC: A, tako. Sada vas, majko, razumem.

BAKA: Tako, tako. Zato sam i došla da ti meni lepo daš ploču o Crvenkapi. ako imaš. Da me ploča malo odmeni bar u tome.

PRODAVAC: Eh, majko, takve ploče, na žalost nemamo. Nisu je još napravili. Moraćete vi zato I dalje svom praunučetu da pričate priču sami, kako znate. A ko zna, možda se ono ne bi zadovoljilo time da sluša ploču. Možda ono hoće da mu baš vi pričate.

BAKA: Ne znam. Pokušala bih. Ali ako nemate, onda ništa. U zdravlje! (Odlazi.)

PRODAVAC: U zdravlje ... I da pričate, majko, tu priču još mnogo godina.

(Zavesa)

Gvido TARTALJA

Usvoj nove reči

raf - polica

parle vu franse (na francuskom jeziku) - govorite li francuski

Razgovaramo o tekstu

Po čemu se ovaj tekst razlikuje od teksta "Vrabac" i od teksta "Kakve je boje potok"?

Gde se odvija radnja o kojoj se govori u tekstu "Gramofonska ploča"?

Sa kakvim ciljem je baba ušla u prodavnicu za gramofonske ploče?

Objasni značenje njenog iskaza: "Ne spavam ja još od prvih petlova."

U kojoj rečenici ovog teksta je sadržana želja prodavca upućena babi?

Vežba

Napravite parove i čitajte tekst po ulogama. Jedan od učenika neka čita tekst koji izgovara prodavac, a jedna učenica - tekst koji govori baba. Trudi se da vaše čitanje bude logično i da održava istinu, odnosno da održava babine želje i učtivost prodavca.

ЕЦИ ПЕЦИ ПЕЦ

Еци,
пеци,
пец,
ја сам
мали зец,
ти си
мала
препелица,
еци,
пеци,
пец.

Народна бројалица

Разбројалице

ЕНЦИ

Енци
менци,
на каменци,
тамо
кују
дванаест
деци;
ин,
пин,
чарапин,
чараупе,
једи
супе
баш
ти!

ЈЕДИНАР

Јединар,
дводинар,
триносори,
сараори,
текутице,
текутан,
палатан,
праскеле,
тут келе,
десетица.

БУМБАР

Бумбар,
Делипар,
Сео цар
На кантар,
Жерипан,
Пеливан,
Мерили га
По васдан,
Паде па се скљуси
И рече му - ту си.

**У МОЈИМ РУКАМА
ЖУБОРИ ПЕСМА**

1.	Хајде да певамо	-	Милорад БОЖИЧКОВИЋ
2.	Сунцокрет (песма)	-	Гордана БРАЈОВИЋ
3.	Илева мајка (проза)	-	Глигор ПОПОВСКИ
4.	Дивља ружа (песма)	-	Рајко ЈОВЧЕСКИ
5.	Застидео се мајке	-	Иван ЦАНКАР
6.	Пролеће је увек у парву	-	Мирјана СТЕФАНОВИЋ
7.	Бисерна бајка (проза)	-	Ешреф БЕРБИЋ
8.	Грм бијелих ружа	-	Бланка ДОВЈАК МАТКОВИЋ
9.	Од пашњака до научењака	-	Михаило ПУПИН
10.	Ближи се ближи лето	-	Десанка МАКСИМОВИЋ
11.	Рибарчета сан (Циц!)	-	Бранко РАДИЧЕВИЋ

ХАЈДЕ ДА ПЈЕВАМО

Хајде да пјевамо скупа,
нек радост из нас врца!
Пјесма је толико пјесма,
колико има срца.

Хајде да пјевамо гласно,
да чела ороси зној!
Пјесма је у нама толико,
колико ми у њој.

Хајде да пјевамо сложено
свакога дана сви!
Са пјесмом срца расту,
а са срцима ми.

Милорад БОЖИЧКОВИЋ

врца - тече

ороси - накваси

Разговарамо о њеј

- Песник нас позива да певамо заједно, гласно и сложено.
- Зашто?
- Објасни: Са пјесмом срца расту ...

Задаџак

Читај песму наглас и изражајно.

SUNCOKRET

Bio jedan suncokret,
Jedan mali suncokret.
Imao je kosu žutu,
Žuti šešir, žuto lice,
Volelo ga sunce jedno,
Volele ga I sve ptice.

Bio jednom suncokret.
Žuta glava, žuti cvet.
Jednom jedan suncokret.
Voleo je sunce, kiše,
Voleo je trave, žito.

Voleo je nebo, eto.
Al' najviše, al' najviše
Voleo je jedan život -
A živeo jedno leto.
Samo jedno divno leto.

Bio jednom suncokret,
Žuta glava, žuti cvet.

Jednom jedan suncokret.

Gordana BRAJOVIĆ

Razgovaramo o pesmi

- Kakvo raspoloženje budi ova pesma?
- čime je pesnikinja postigla da ti suncokret postane omiqen, drag?
- Objasni sledeća dva stiha:
    "Voleo je jedan život -
    A živeo jedno leto. . .
- Primetio si da se nekoliko puta javlja znak (').

 Upamti !

Znak (') stavqa se u reči iz koje je izostavljen jedan glas. Zove se **apostrof**.

ИЛЕВА МАЈКА

У целом разреду он је био најчудније, најмирније и најтајансвеније дете. Нико није био сигуран дали је тужан, да ли је плашљив или је недружељубив. Није разговарао са својим друговима осим кад је требало да нешто потражи, а ретко је тражио, и глас му се могао чути само кад је био приморан да говори.

Седео је у последњој клупи, и изгледа да је био задовољан тим местом, јер је тамо, у углу, могао да буде сам. Док су друга деца викала, прескакала клупе, гађала се кресом и сунђером, он је седео усамљен у углу, одсутан, у мислима далеко од онога што се дешавало око њега.

А о чему је размишљао? Шта се скривало иза тог равнодушног, помало тужног погледа?

То нико није знао. Ни учитељица. Настојала је она у почетку да разговара с њим, да сазна зашто је тако повучен, али није могла много да открије.

Мучила га је питањима:

- Да тене грде код куће, Иле?
- Не - гласио је одговор.
- Имаш ли нешто да ми кажеш?
- Не.
- Желиш ли да ти нешто помогнем?
- Не.

И увек тако. Иле је одговарао са “да” или “не”. А учитељица није знала како да поступи с њим, како да му се приближи.

На часовима је био уредан, увек присутан, и стално са оним помало уморним, и тужним изразом на лицу. Слушао је предавања, писао је, али никад није дизао руку да нешто пита или да одговара. И сви су мислили : ништа га не занима, ништа не зна. Али, зачудо, кад га је учитељица нешто питала, одговарао је, истина, штуро, кратко и најупрошћеније, али увек тачно. А на остала питања која нису била у вези са учењем, знао је само један одговор: “да” или “не”. Чешће се чуло оно “не” и због тога је три недеље после почетка школске године Иле добио надимак “НЕ”.

Несташна, брбљива деца у почетку су га често задиркивала, али неуспешно. Он није оговарао на задиркивања. седео је на свом месту као да је нем И глуп. На крају су деца увидела да њихова пецкања немају успеха, па су се

задовољавала само да му с време на време додаце:

- Еј, НЕ, да ниси прогутао језик?
- Еј, НЕ, заборавићеш да говориш.

За све време откако се налазио у њеном разреду, учитељица је могла да га опише само са неколико речи: Према учењу се односио озбиљно. Друго као да га не занима. “И учитељица је решила да га тим путем, кроз учење, натера да каже нешто више о себи.

Једног дана задала је својим ђацима домаћи задатак с темом: “Мој отац”. Мислила је да ће Иле нешто опширније написати у том задатку. Сутрадан, кад је прегледала домаће задатке, у његовој свесци прочитала је следеће: “Немам оца”. Ништа више.

- Иле, да ли ти је отац умро? - упитала га је пријатељски.
- Да.
- Када?
- Одавно, не памтим га...

Разред је слушао. Код већина ђака то је изазвало сажаљење. Сад су знали да је Иле, можда, такав, због тога што нема оца, због тога што је . можда, сиромашан. Од тога дана били су пријатељски расположени према њему и престали су да га зову НЕ.

Касније после две недеље, учитељица је задала за домаћи задатак: “Моја мајка”. Овог пута није прегледала задатке, него је рекла:

- Хајде, Иле, ти први прочитај задатак!

Цео разред се окренуо на ту страну. Иле се исправио, држећи свеску у дрхтавим рукама. Лице му је постало блеђе него обично. Неколико пута је олизао језиком суве усне и на крају почео:

Моја мајка

“Моја мајка много ради. Мучи се, а мени је жао. Увече се враћа уморна. Руке су јој модре и натечене од прања и рибања. Волим је више од свега на свету, али јој то никад нисам рекао. Ни она мени то није рекла, иако знам да би све дала за мене. Увек мени купује, а себи – ако престане ... Увек је тужна. Плашим се да се не разболи...”

Овде је Иле застао. Оборио је главу. У очима су му заблистале сузе.

- Читај даље, Иле - благо му је рекла учитељица.

Моја мајка, моја мајка . . . - наставио је Иле, али није могао даље. Изгубио је глас, сузе су му потекле. Испустио је свеску и покрио лице рукама. У занемелом разреду чуло се само његово грцање.

- Седи, Иле - рекла је учитељица.

И док је Иле седео у свом углу, многи његови другови кришом су брисали сузе. Све су мисли овог тренутка биле усмерене на Ила и на његову мајку. И сви су, из оних неколико редова што их је Иле прочитао о својој мајци, осетили Илеву мајку као својју. Изнали су да оних десетак редова у илевој свесци говоре о мајци више од свега што су они о њој написали у својим свескама.

(Препев: М. МИЛОШЕВИЋ)

Глигор ПОПОВСКИ

Разговарано о шекету

Приметио си да се поводом неке песме или приче разговор увек води о **тексту**. Дакле постоје песнички (поетски) и прозни текстови. **Прича** је прозни текст, а такав је, на пример, и **роман** (само што је роман много дужи текст од приче!). Прича има разних врста, зависно од **теме**, али и **начина приповедања**. О томе ћеш више научити касније.

Прозни текст је састављан од реченица. Писац приче је **приповедач** (писац романа је романсијер). И реченице се у прозном тексту разликују. Неке су краће, дуже или врло дуге. Те, врло дуге реченице, писци за децу избегавају. Начин писања зависњи од пишевог односа према читаоцу, али и од пишевог **стила**. Може се **лепо** и **течно** приповедати и другим реченицама. И о томе кад дође време.

Јунак песме је — **лирски јунак**. У причи је **јунак** обично именован, мада има и изузетака. У овој причи то је Иле. То су, такође, његова мајка, учитељица, ученици...

Задаџак

Опиши својим речима Илево расположење при читања, за време читања и после прочитаног састава о мајци.

Који део приче је на тебе оставио посебан утисак? да ли си И зашто саучествовао у Илеом болу? Да ли ти је после ове приче учитељица постала ближа и дража, скоро као мајка која брине о свом детету?

Научи народне ђословице:

Пријатељ се у невољи познаје као злато у ватри.

Дрво се на дрво ослања, а човек на човека.

Тешко другу без друга у славују без луга.

Добро је у невољуи имати пријатеља.

ДИВЉА РУЖА

Трном смо је
као деца звали,
да је ружа – е, то нисмо знали.

Овцама је
често крала вуну ,
слушао сам кад је жене куну.

Преко лета,
јесени и зиме
носила је то опасно име
Тек с пролећа,
кад се мирис проспе, ко у инат
ружама се оспе.

И сада, кад јој име чујем,
мирино се у срцу рагаљујем.

Рајко ЈОВЧЕВСКИ
(С македонског Виктор ШЕЋЕРОВСКИ)

Разговарано о њесни

- Како је песник називао дивљу ружу док је био дете?
- Како то да је ружа овацама крала вуну?
- Зашто је током лета, јесењи и зими носила опасно име?
- Како ружа изгледа с пролећа?
- Које песничке слике уочаваш?

PROLEĆE JE UVEK U PRAVU

Proleće je čudna pojava, pa cveće navaljuje - proleće je čudna pojava, cveće raste, buja, izbija, širi se, šareni se, ničim ga ne možeš zaustaviti. Izvijaju se listići, izleću travke, legu se pilići, dolaze ptice, iz gnezda, iz jaja, iz dalekih krajeva, i svima se trči i skače.

Proleće je čudna pojava.

Proleće su uši, to su cvrkuti, pesme, uskllici, dozivi.

Proleće za nos pretstavlja miris - miris zumbula. miris narcisa, miris ljubičice, miris jorgočevine. miris trave, miris reke, mirisnovog mladog lišća . . .

Proleće ima bezbroj. isto koliko devojčica i dečaka, travki i životinja, cvetova, tata, mama, tetaka, baka, sestara . . .

Pored onog zajedničkog koje nam svima pripada, koje se gurka i muva po livadama, po ulicama i sokacima, svako od nas ima po jedno svoje, lično malo proleće koje nosi u sebi.

Razgovaramo o tekstu

- Od navedenih reči odaberi one za koji misliš da najviše odgovaraju **proleću**: buđenje, radost, raspoloženje, blagost, tišina, tuga, mladunčad, život, prolaznost. Obrazloži svoj izbor. Navedi i sam neke reči koje odgovaraju proleću.

- Zašto se piscu čini da je proleće **čudna** pojava?

- Zašto upravo proleće **poziva na putovanja**?

- Mnoge pojave doživljavamo na različite načine, čulom vida, čulom sluha, čulom mirisa, srcem - osećanjima itd.

Dokaži primerima iz teksta da je i ovde proleće doživljeno svim čulima.

- Kako treba razumeti tvrđenje pisca da **proleća ima bezbroj**, isto koliko devojčica i dečaka, travki i životinja, cvetova, tata, mama, tetaka, baka, sestara? . . .

- Kojim rečima pisac označava rast cveća? Možeš li i ti dati neke reči za ovu pojavu?

Zadatak

Vežba pisanje latinice! Prepiši poslednja tri odeljka.

BISERNA BAJKA

U pijesku se školjka skrila, srebrne je suze lila. Tužna školjka silno bila, i biser je pretvo-rila tugu, suze, sav svoj jad.

Mrežom ribara jedan mlad sa ribom je ulovio, modru školjku otvorio, biser njemu žuborio:

»Vrati mene pijesku, mora! Dočekaš li drugu zoru - trećeg dana kolika te puna zlata na obali tvoja čeka. Uzmeš li me, tad do vijeka sa tugom ti valja biti, život živjet', ostairiti.«

Ćuti ribar, biser gleda, oko mu se skinut ne da sa ljepote. Reče sebi: »Oj, živote, tvom se daru evo divim, s ljepotom tugom neka živim. U grudima mjesto srca ovaj biser nek' mi kuca«.

Natušti se, zamuti se silno more. Digoše se tamni vali. Progutaše čamac mali, i ribara, biser sjajni, predadoše morskoj tajni.

Samo barba stari priča: »Istina je da mladića svake noći nekog viđa za najlepše mjesečine kako pliva sred pučine. Vjerovat' je bar očlma: biser mu je na grudima, kakvog nigdje nećeš naći - ko zvijezda je kad se smrači nebo, i nad njime silne gore«.

barba - čiča

Razgovaramo o tekstu

- O čemu piše pisac?
- Na koju te bajku podseća?
- Uporedi ovaj tekst sa "Bajkom o ribaru i ribici".

Zadatak

Vežbal jepo čitanje: Poslednji odeljak prepisi ćirilicom.

ГРМБЈЕЛИХ РУЖА

У бакином врту цвале су грмолике бијеле руже. Уживале су у сунцу и баконој љубави, која је с њима разговарала залијевајући их и редећи им гранчице. Чим би примијетила скупинице зелених ушију око пупољка, попрскала би их средством против ушију и оне су нетрагом нестајале. Ако је бака примјетила који болестан лист, опра би грм љековитим прахом и он је оздравио. Зато је ружа баки узвраћала мирисом, а бакина су унучад говорила да бакине собе миришу по ружама.

Једног жета била је јака жега и суша. Увечер би бака залила ружин грм, а до јутра је земља била суха као у Сахари. Јутрима ју је бака поново залијевала, али ју је сунце жарило до изнемоглости. Бака се тресла свим својим силама, вољом и љубави да одржи грм на животу, а он је био при крају својих снага И тешко је оделијевао жарком, сушном љету. Његове су руже шаптале о својим патњама.

У последњи час над грмом се појавио облак који је постајао све већим И опаснијим. Из њега су сијале муње И зрак је дрхтао од страха пред олујим. Чули су се пуцњеви против тучоносног облка, али је он био снажбији и опаснији од свих облака који су тога љета свратили над град. Растворио је своју торбу пуну леда И с мржњом је просуо на паркове, улице, вертове . . . Бака је истрчала у врт с раширеним великим дједовим кишобраном и штитила свој грм бијелих ружа од опаке ћуди ледоносног облака. Њезина је љубав надмудрила олују и заштитила грм бијелих ружа. Послије олује вртови су били опустошени, само је бакин грм бијелих ружа весело захваљивала баки својим свијежим мирисом.

Бланка ДОВЈАК - МАТКОВИЋ

жега - врућина, топлина
жарило - грејало
трсила - трудила
жарко - топло
зрак - ваздух
тучоносни облак - градоносни
туча - град (падавина)

Разговарамо о џексију

- О чему пише?
- Колика је љубав баке према ружам?
- Шта се догодило за време олује?
- Каква је слика вртова после олује?

ОД ПАШЊАКА ДО НАУЧЕЊАКА

Михајло Пупин је један од најпознатијих српских и светских научника о чијој биографији ћеш наћи податке у некој енциклопедији или на интернету. Прочи-тај овај одломак из његовог биографског дела Од пашњака до научењака.

И данас, када се сетим свог детињства у Идвору, осећам да је главни смисао духовног живота не селу одржавање и неговања старих традиција...

Верни старим обичајима Срба, у другим зимским вечерама Идворци су одржавали своја посела. Као дечак, ја сам био на многим од њих у кући свога оца. Старији људи би поседали око топле пећи на клупи направљеној од истог материјала као и сама пећ, обично од меких цигала, омалтарисана и окречена. Људи су пушили и разговарали, а изгледали су као сенатори, самозвани чувари све мудрости у Идвору. Крајногу старијих седели су на клупицама млади жуди, а пред сваким од њих, стајала је котарица у коју су крунили жута зрна са великих кукурузних клипова. То би радили цело вече. Старије жене седеле су на малим клупама дуж зида; оне су преле вуну, лан или кудељу, шиле или везле. Као мајчином љубимцу, мени је било дозвољено да седнем поред своје мајке и слушам речи мудрости и маште из уста старих људи, а понекад и из уста средовечних или младих, ако би им то старији дозволили. С времена на време, запевале би жене понеку песму која је била у вези са поменутиим догађајима. На пример, када би неки од старијих људи завршио беседу о Карађорђу и његовим борбама против Турака, жене би запевале песме у којима се слави храбри Карађорђево војвода Хајдук Вељк, који је са шаком Србијанаца бранио Неготин од велике турске војске под Мула - пашом. Ова храбра чета, како је песма опева, подсећа на ону малу чету Грка у бици на Термопилима...

Михајло ПУПИН

традиција - преношење обичаја, навика и културних вредности с колена на колена (с генерације на генерацију)

посело - вечерња сјдељка, забава

сенатор - члан парламента (скупштине) у неким државама

котарица - корпа

кудеља - конопље, (биљка)

беседа - говор

Разговарало о Шекспиру

- О коме научнику се говори у тексту?
- Ко је написао овај текст?
- По чему памти велики научник своје село?
- Зашто Пупин посебно истиче значај песме?
- Притумачи ову мисао: "Песма нас је одржала, њојзи хвала."

Уџамџи !

Биографија је књижевно дело у коме се говори о живућу неке значајне личности. Ако сам аутор описује свој живот, или део свог живота, онда је то **аутобиографија**.

Пословице о науци

- Човек се учи док је жив.
- Дobar наука злата вреди.

Задатак

Напиши састав на тему: Мој проналазак би усрећео многе људе

БЛИЖИ СЕ ЛЕТО

Ближи се лето;
у души већ га слутим!
Помаља златну косу
у зрелим њивама жутим.
Зрикавци су ми рекли
које у путу сreto:
“Ближи се, ближи лето!”

.....

Миришу ливаде бујне
и поља и шумарци
које у путу сreto:
“Ближи се, ближи лето!”

Ближи се ближи лето!
Ко сјајна царска круна,
златна му светлуца коса,
румених светлуца пуна.
Сви су ми они рекли,
кад их на путу сreto:
“Ближи се, ближи лето!”

Деаснка МАКСИМОВИЋ

слутим - очекујем
зрикавци - попци - инсекти
свитац - инсект који ноћу свети

Разговарало о ње.ли

- На основу чега песникиња слуги долазак лета?
- Како то да је у души слуги?
- Којим бојама слика долазак лета?
- Осећаш ли, можда, ти долазак лета И радујеш ли се томе?

Задатак

Прочитај још неку песму ове велике песникиње.

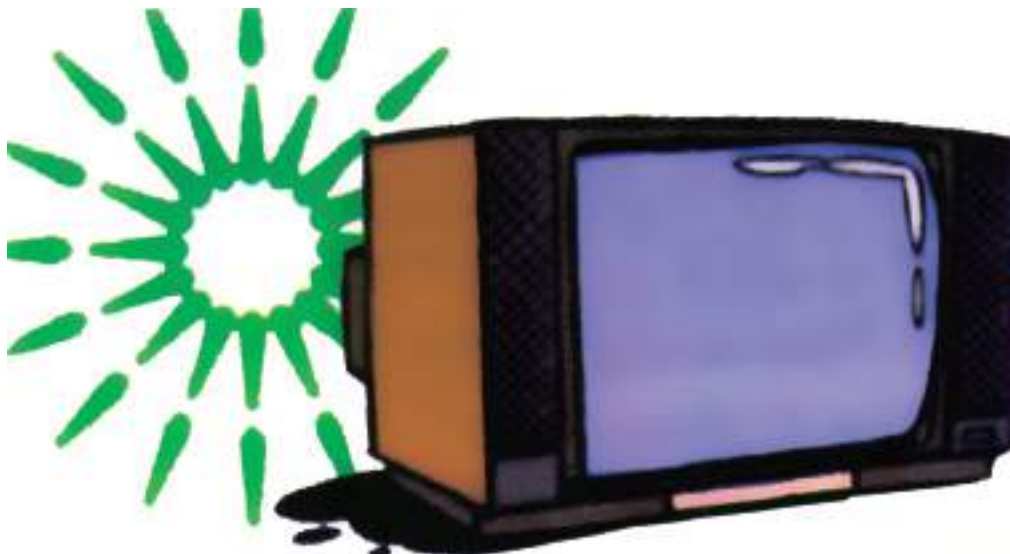
МЕДИЈУМСКА КУЛТУРА

РАДИО ЕМИСИЈЕ

ЧАРОБНО СРЕДСТВО

Док сам био дете нисам могао ни да чујем о радио – апарату. Можда тада и није било радиоапарата.

А како је данас?

Скупе се деца око радиоапарата и слушају своје омиљене писце док им читају приветке и песме. Чују их као да су ту, поред њих.

Некада слушају музичке емисије, некада радио - драме ...

Мора се признати: Данас је радио најбољи учитељ за децу. Радио зна све језике, познаје све науке, свира на свим инструментима и зна све приче и песме.

Радио је чаробно средство.

Бранко ЂОПИЋ

Радио је апарат преко кога се бежично преносе звуци на велику даљину. Зашто писац каже да је радио чаробно средство?

Преко радио – апарату се свакодневно емитују много емисија. Те емисије се зову **радио емисије**.

Које радио – емисије радо слушаш?

Шта ти се допада у њима?

Које радио – емисије зовемо музичке?

Зашто су дечје радио – драме омиљене емисије за децу?

Које су радио – драме оставиле посебан утисак на тебе?

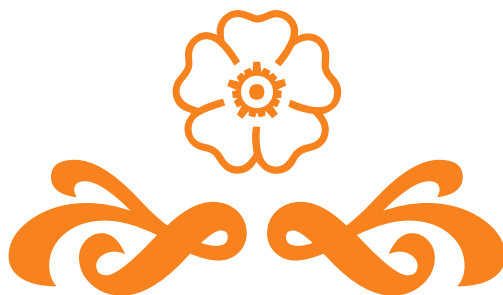
Почему се радио – драме разликују од музичких емисија?

Које музичке емисије слушаш?

Задатак

I група: Коментирај музичке емисије по свом избору

II група: Препричајте, укратко, садржај једне дечје радио – драме, такође по свом избору.

ТВ ЕМИСИЈЕ

Које се емисије зову ТВ - емисије?
По чему се ТВ емисије разликују од радио емисија?
Које си ТВ емисије гледао у последња неколико дана
Које ТВ емисије посебно привлаче твоју пажњу?
Зашто?

Које ликове препознајеш на датим сликама?

ТВ емисије могу бити:

- образовне
- научно – популарне
- народне приповетке
- дечји квизови.

Задатак

Организовано следите једну ТВ емисију, а затим у одељењу разговарајте о њеној садржини, о ликовима и њиховим поступцима.

НАРОДНЕ ПРИПОВЕТКЕ

Народне приповетке су народно благо.

То су веома омиљени текстови како за децу, тако и за одрасле.

Задатак

Покушај да препознаш:

а) Из којих народних приповедака су ова два лика?

б) Из које народне приповетке је следећи одломак:

“Послије неког времена отац се ове девојке оженио удовицом, која доведе једну своју кћер. Маћеха стане одмах мрзити на своју пасторку, особито зато што је она била много љепша од њезине кћери: забрањивала јој је да се умива, чешља и преоблачи, и свакојако је тражила узроке да је кара и мучи. Једном јој даде ујутру пуну торбу кудеље, па јој рекне:

— Ако ово данас не одредеш и у кокошку не смоташ, не иди ми довече у кући, убићу те.”

Присеји се

Где се одигравају догађаји у овој приповеци?

Који су главни ликови?

Задајак

Препричај усмено садржај једне народне приповетке по свом избору.

ФИЛМ

Подсети се

Што се подразумева под појмом филм?
Који се филмови називају документарне?
Које документарне филмове гледао(ла)?

Играни филм

Играни филм је онај чија се садржина износи посредством игре живих бића.

У зависности од дужине филмске траке играни филмови могу бити **краткометражни** и **дугметражни**.

Дужина филмске траке код краткометражних филмова износи од 300 до 600 метара, а код дугметражних филмова филмска трака је дуга од 2000 до 3000 метара.

Одговори

Шта је играни филм?

Који се играни филмови зову:

- краткометражни,
- дугметражни?

ЦРТАНИ ФИЛМ

Сигурно си гледао на телевизији или у биоскопу неки цртани филм. То је најчешћи облик анимираног филма. У анимираном филму појаве и предмети се крећу, мада се у стварности не крећу, не живе.

Највећи творац цртаних филмова је **Волџ Дизни**.

Вук МИЛАТОВИЋ

Цртани филм је онај у коме се оживљавају цртежи и боје.

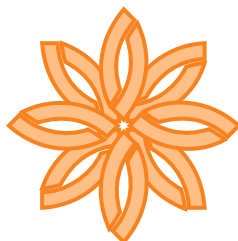
Цртани филмови су омиљени за сву децу. Међу тим најомиљенијим цртаним филмовима је и филм у коме су главни јунаци које видиш на слици.

Које ликове цртаних филмова видиш на слици?
Које цртане филмове највише волиш? Наведи њихове наслове.

Задатак

Препричај садржај цртаног филма који ти се највише допао.

Како настаје цртани филм

Све почиње од текста. Аутор записује на хартији сваки детаљ тог текста и прослеђује га илустратору.

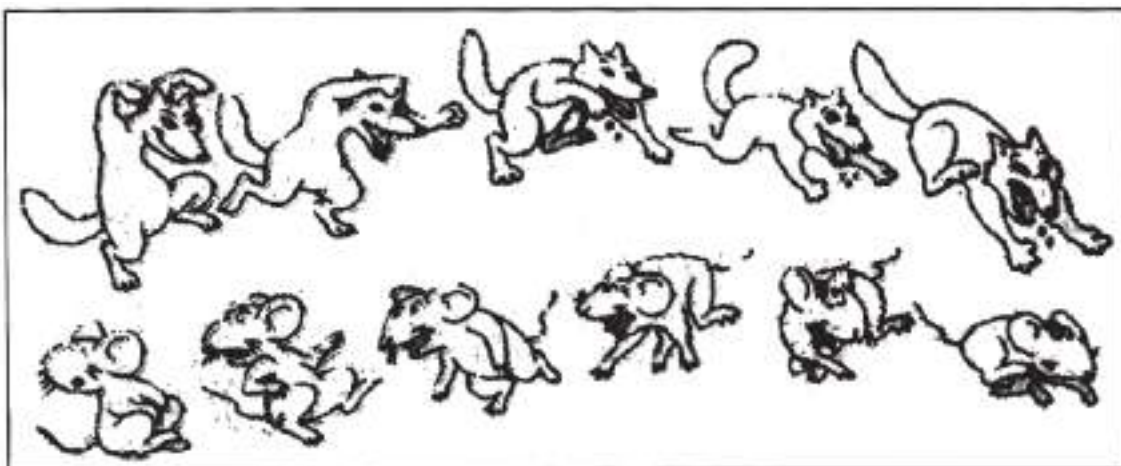
Текст је подељен на многе сцене, то јест слике, које пролазе једна за другом.

Илустратор црта бића и предмете из текста. Тако цртани филм добија ликове.

Други илустратор(и) црта(ју) околинау. Та околина може бити улица, шума, ливада, неки осамљен дворац и др.

Да би гледаоци имали утисак да се цртежи крећу, потребно је нацртати више хиљада цртежа. Сваки од тих цртежа представља само један покрет.

Сваки лик из цртаних филмова користи глас неког глумца чиме се цртани лик представља као живи јунак.

Свака слика коју ће илустратор нацртати треба да буде на прозачној пластичној траци како би, затим, могла да се обоји.

ПОЗОРИШТЕ

У градовима има позоришта за одрасле и позоришта за децу.

Позориште је објекат у коме се изводе позоришне представе.

Који се део позоришта зове **сцена**?

Од чега зависи успех позоришне представе?

Како се зову људи који говоре текст на сцени?

Које си позоришне представе гледао у позоришту или на телевизији?

Која ти се од њих највише допала?

Који ти је лик из те представе оставио највећи утисак? Како су обучени глумци?

Коју си поруку извукао од те представе?

* * *

Задатак

Из уџбеника “Српски језик”, или из дечјих часописа изаберите један драмски текст, поделите улоге међу собом и изведите позоришну представу на сцени у школи.

У позоришту, а посебно у дечје позоришту се играју **луткарске представе**.

Представе у којима улоге тумаче лутке зову се **луткарске прадставе**.

Размисли

Како се лутке крећу на позоришној сцени?
Ко им позајмљује глас?

Ово је Пинокио – лутка израђена од дрвета.

Пинокио је главни лик у истоименој књизи славног писца **Карла Колодија**.

У родном граду овог писца подигнут је велик споменик **Пинокију**.

Задаџак

Препричај садржај луткарске представе која ти се највише допала.

ТЕЛЕФОН

Јесте чудна птица,
јесте чудо крава -
Телефон је, ипак,
најчуднија справа!

Помисли само:
кроз металне жице
до на крај света
трче реченице!

Толико пространства!
(а све као ништа).
Као да је звао
сусед из дворишта!

Јесте чудо птица,
јесте чудо крава. -
Телефон је, ипак,
најчуднија справа!

Бранислав ПЕТРОВИЋ

Зашто људи разговарају
телефон?

Како треба да поступимо са
саговорником?

Зашто је потребно да се
најпре представимо?

Шта је јавна говорница?

Ко има право да користи
јавне говорнице?

Шта је потребно знати
приликом коришћења јавне
говорнице?

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА

- Прочитала сам једну лепу књигу! – похвали се Ана Денису.
- А где синашла ту књигу? – упита је Денис.
- Позајмила сам је из Градске библиотеке. Тамо има много књига. Кад год пожелиш можеш да узајмиш књигу коју желиш, али пошто је прочиташ треба је вратити. Књиге треба да се чувају, јер треба да их читају и други. Књигу коју сам ја читала била је мало оштећена. Неко је писао на њој. То није добро.

То је казала Ана и пожурила ка библиотеци да врати позајмљену књигу.

С.Ф.

Размисли, одговори, одјасни

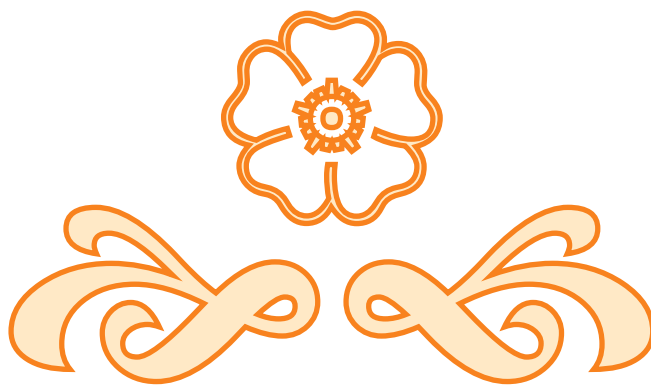
Шта је библиотека?

Која се библиотека зове градска?

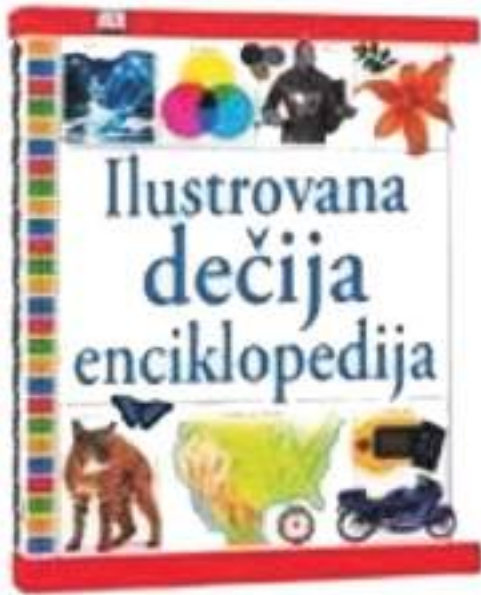
Ко може позајмљивати књиге из библиотеке?

Колико времена може да се (односи с позајмљеним књигама?)

Колико времена може да се чува (користи) позајмљена књига из библиотеке

ЕНЦИКЛОПЕДИЈЕ

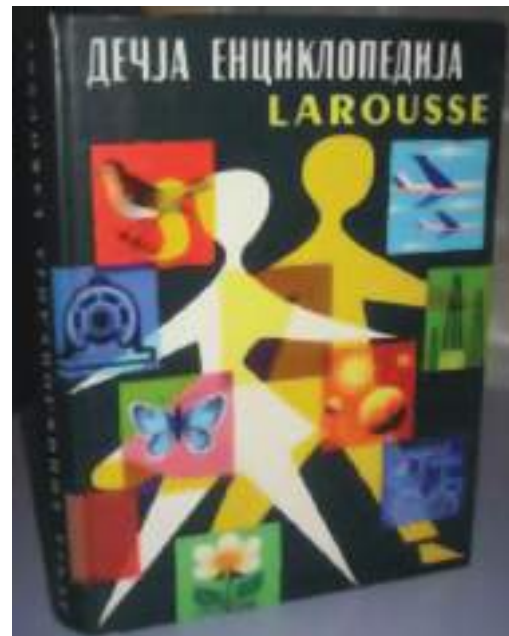
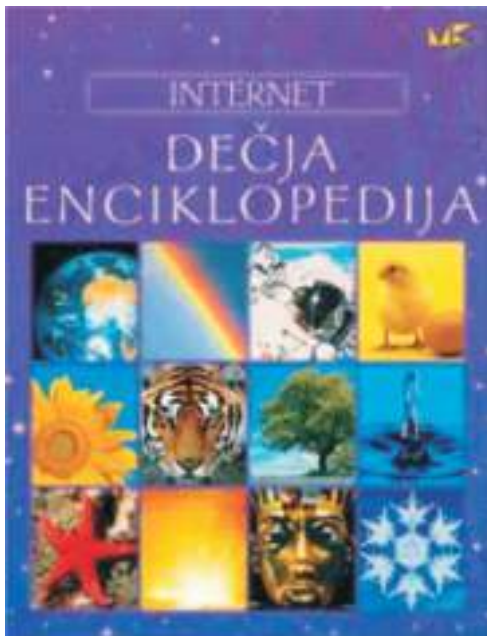

Енциклопедије су научна дела која дају систематски преглед знања или збира података о некој грани науке.

Преглед знања, то јест података о некој грани науке у енциклопедијама је дат по абеди или по предметима.

Постоје енциклопедије за одрасле и енциклопедије за децу. Ове драгоцене књиге могу се наћи у библиотекама и у књижарама.

Дружење с енциклопедијама је право задовољство али и обогаћивање знањем.

Задаџак

Купи или узајми из библиотеке децу енциклопедију и прочитај ту лепу књигу.

ДЕЧЈА И ДНЕВНА ШТАМПА

Шта подразумеваш под:

- а) дечја штампа,
- б) дневна штампа?

Коју дечју штампу читаш?

Које ти се рубрике највише допадају?

У дечјој штампи има занимљивих рубрика и прилога: песме, приповетке, загонетке, шале ...

Дружи се са дечјом штампом и постани њен сарадник. На страницама дечје штампе постоје рубрике за објављивање дечјих радова.

Ево неколико дечјих прилога:

ДВА ВРАПЧИЋА

ПРОЛЕЋЕ

Пролеће нам свануло
зелени се трава -
а у трави мирише
љубичица плава.

Два су врапца мала
на мој прозор стала,
јер су мали јадни,
били јако гладни.

Александра Јовановић
Основна школа
"Вук Караџић"
Цовенкапа

Анкица Корша, IV разред

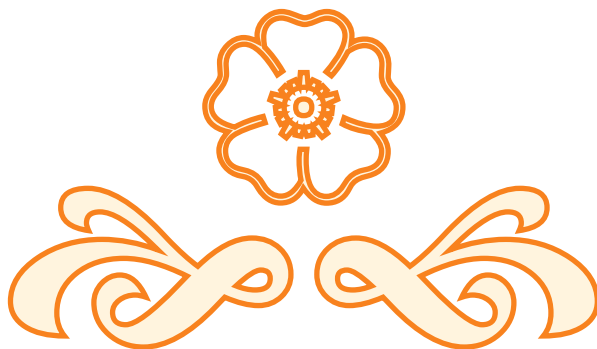
Крајивна активност

У договору с учитељицом формирајте новинарску секцију чија ће дужност бити издавање зидних новина.

Најпре, од чланова новинарске секције изаберите новинарски одбор: главног и одговорног уредника и уредника појединих рубрика.

Настојте да на страницама вашег листа има прилога који ће одражавати збивања у одељењу, прилога за спољашна збивања, то јест догађаја ван одељења, прилога за културу и уметност, шале, спорт, личних радова и др.

Ваше зидне новине постаће сведоци о свему ономе што се догађа у школи у току једне школске године.

САДРЖАЈ

I ЈЕЗИК

Језик	05
Народни и нормиран (стандардни књижевни језик).....	05
Говор	07
Усмени и писмени говор.....	08
Самогласници и сугласници	09
Подела речи на слоге	11
Једносложне речи	11
Двосложне речи	12
Тросложне речи	12
Именице.....	13
Конкретне и апстрактне именице	13
Род именица.....	15
Број именица	17
Придеви	19
Описни придеви	19
Заменице	22
Личне заменице	22
Глаголи	24
Прошлост, садашњост и будућност	24
Бројеви	25
Реченица	28
Основни реченични чланови (субјекат и предикат)	28
Писање одричне реченице	31
Речи које имају исто или слични значење	32
Речи које имају супротно значење	34
Преношење дела речи из једног дела у нови ред	36
Правилно писање сугласника - Ј -	38
Наводници	39
Употреба великог слова	41
Занимљивости о језику	42

II ЛИТЕРАТУРА

СТАСАЈ БРЖЕ, ДЕТЕ

Школа зове	Мира Алечковић	47
Септембар	Душан Костић	49
Писмо	Едмондо де Амичис	51
Разговор са победником смрти	Бранко Ћопић	53
Коне ради тајне једе	Народна приповетка	55
Јесења слика	Ранко Симовић	57
Игра под брезом	Вук Церовић	58
У позну јесен	Војислав Илић	60
Пошта „Балон“	Лојзе Коваћ	62
Принцеза бреза	Видое Подгорец	65
Растужени месец	Данко Новак	67
Цвет излато	Стојан Тарапуза	70
Дечакова песма	Вехби Кикај	71
Школа	Драган Лукић	72

ПРОШЛОСТИ У ПОХОДЕ

Свети Саво	Народна песма	74
Свети Саво	Данило С. Јованчић	79
Позивница		81
Најбоље задужбине	Вук С. Караџић	82
Сестре без брата	Народна песма	86
Браћа и сестрица	Народна песма	86
Кратке народне умотворбе		88
Марко Краљевић и вила	Народна песма	89
Јетрвица Адамско крило	Народна песма	92
Вук	Душан Радовић	95
Извештај		97
Чардак ни на небу ни на земљи	Народна приповетка	98

ХОЋУ ДА ВОЛИМ

Чаробна бајка	Јевгениј Пермајк	105
Путовање	Исак Башовац Сингер	108
Честитка		112
Рађање месеца	Густав Крклец	113
Прича у сликама	Говорна и писмена вежба	115
Бајка о ливади и скакавцима	Стеван Рајичковић	116
Малицвет	Халдор Лакснес	118
Снежана	Раша Перић	120
Олуја	Ранко Поповић	122
Ветар	Јованка Јоргановић	124
Ленка	Кочо Рацин	126
Треба знати одабрати	Милорад Божичковић	128
Препирка	Десанка Максимовић	130
Шаљиве песме	Народне песме	131

МЕЂУ ЈАВОМ

Мостови	Иво Андрић	135
Моје село	Добрица Ерић	137
Гаврани лисица	ЕЗОП	139
Корморан	Жан Лафонтен	140
Магарац у лављој кожи	Доситеј Обрдовић	142
Врабац	Иван Тургењев	143
Какве је боје поток	Григор Витез	144
Грамофонска плоча	Твидо Тартоља	146
Еци, пеци, пец	Разбројалица	148

У МОЈИМ РУКАМА ЖУБОРИ ПЕСМА

Хајде да певамо	Милорад Божичковић	151
Сунцокрет	Гордана Брајовић	152
Илева мајка	Глигор Поповски	154
Дивља ружа	Рајко Јовчевски	158

Пролеће је увек у праву	Мирјана Стефановић	159
Бисерна бајка	Ешреф Бербић	160
Грм бијелих ружа	Бланка Довјак Матковић	161
Од пашњака до научењака	Михајло Пупин	162
Ближи се лето	Десанка Максимовић	164

МЕДИЈУМСКА КУЛТУРА

Радио емисије	167
ТВ емисије	169
Народне приповетке	170
Филм	171
Играни филм	171
Цртани филм	172
Како настаје цртани филм	174
Позориште	176
Телефон	178
Градска библиотека	179
Енциклопедије	181
Дечја и дневна штампа	182